

Södertörns högskola | Lärarutbildning

Kandidatuppsats 15 hp | Utbildningsvetenskap | vårterminen 2008

Ljudmiljön i skolan

– om hur lärare kan påverka sin arbetsmiljö

Av: Tove Kullberg

Handledare: Christina Rodell Olgac

Abstract

My essay is on the subject of teachers work environment with focus on noise and communication. In the essay questions are raised on how a teacher can influence his or hers noisy work environment. A school is a large work place with many employees and is owned and administered by the county municipality which is an even bigger workplace. How big an acting space does a teacher have in such a large organization?

My methods of research on these questions have been to conduct interviews and analyzing documentation from The Swedish Work Environment Authority. The Swedish Work Environment Authority inspects workplaces and conducts work environment inquiries by inspecting and discovering misdoings/abuses. They put high demands on workplaces by imposing a high fine. I have investigated a preschool and an upper secondary school that have had problems with their noise environment.

The result of the research is that a teacher, to a certain extent, can influence his or hers work environment, but that the teacher needs support from The Work Environment Authority in order to achieve real change. When the employee has risen the issue of a noisy work environment there has been no immediate response from the board of directors in the municipality. In the upper secondary school there were no major changes despite The Work Environment Authority imposing a large fine.

Key words: work environment, communication, hearing impairment

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	2
INLEDNING	3
Bakgrund	3
Hörselskadade i Sverige	3
Buller i arbetslivet	4
Hörselskadade lärare	5
Syfte	7
Frågeställningar	7
TEORETISKA PERSPEKTIV	9
Kommunikation.....	9
Arbetsmiljöfrågor och organisation	11
Metod	14
Urval.....	15
UNDERSÖKNINGEN	17
Westerlundska gymnasiet och den kommunala Musik- och dansskolan	17
Ärende AIST 2004/3468	17
Förskolan Tellus i Solna.....	26
Ärende AIST 2007/10489	27
DISKUSSION	34
Westerlundska gymnasiet.....	34
Förskolan Tellus.....	36
Kommunikation och lärarutbildningen	37
LITTERATUR	39

INLEDNING

Bakgrund

Jag har en hörselnedsättning och försöker alltid skydda min hörsel eftersom jag känner till konsekvenserna av att höra dåligt. Att få en hörselnedsättning som vuxen innebär bland annat att lära sig att kommunicera på ett nytt sätt. Fokus i uppsatsen ligger på lärare som riskerar att få en hörselnedsättning genom sitt yrke. En person som blir hörselskadad måste lära sig att acceptera sin nya situation med dess begränsningar, samtidigt som personen ska klara av sitt arbete. I ett yrke som lärarens krävs det att man antingen har normal hörsel, eller har lärt sig strategier för att bemästra den nya situationen. Som hörselskadad använder jag en hel del strategier för att kunna följa med i vardagliga samtal. Det kan vara att sitta nära personer, att berätta att jag har hörapparater, att aldrig prata med någon på långt avstånd och att fånga personens blick genom att ge den full uppmärksamhet. Det är viktigt att acceptera sitt handikapp och identifiera situationer som kan vara besvärliga. Läraren kan t.ex. undvika att prata med en elev i en stökig korridor, och istället välja att gå in i ett tystare klassrum. Dessutom tycker de allra flesta elever om att få full uppmärksamhet, vilket automatiskt gör att det blir en behaglig stämning i klassrummet. Jag menar att en hörselnedsättning hos en lärare inte enbart behöver vara negativ, utan faktiskt kan skapa en positiv stämning. Min vetskap om hörselskador gör att jag upprörs över bullriga arbetsmiljöer. Det jag upprörs ännu mer av är att beslutsfattare ofta nonchalerar dåliga ljudmiljöer. En bullrig arbetsmiljö går att förändra.

Hörselskadade i Sverige

Enligt Hörselskadades riksförbund finns det över en miljon personer i Sverige som är hörselskadade. De allra flesta får sin hörselskada som vuxna.¹ Anledningar till hörselskadan är oftast buller, ålder och genetiska anlag. Gruppen hörselskadade består av människor som har en lindrig till grav hörselnedsättning, tinnitus, Menières sjukdom, ljudöverkänslighet eller är vuxendöva. Tinnitus kan beskrivas som ett ihållande ljud som är olika starkt beroende på hur svår tinnitus är. Ljudöverkänslighet kan drabba både dem med normal hörsel och de med nedsatt hörsel. Ljudöverkänslighet betyder att även svaga ljud upplevs som obehagliga. Menières sjukdom är en sjukdom som kan ge hörselnedsättning och tinnitus, men även illamående och svår yrsel.²

¹ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s. 9

² Hörselskadades riksförbund (2003) *Hörselskadade i arbetslivet*, s. 19

Att höra dåligt är något som förknippas med ålderdom och pensionering men idag finns det 640 000 hörselskadade i åldern 16 – 65 år.³ Hörselskadades riksförbund menar att myndigheter och fackförbund har börjat arbeta för att förebygga att människor får hörselskador i arbetslivet, men menar att de som redan har fått en hörselnedsättning ofta lämnas därhän. Dessa människor riskerar att hamna utanför i arbetssammanhang vilket kan leda till sjukskrivning och förtidspensionering. FN definierar enligt sina standardregler⁴ vad handikapp är och menar att en person blir handikappad när den inte kan delta på samma villkor som en normalt hörande person. Om de tekniska förutsättningarna finns behöver inte en person uppleva sig som handikappad. I deras standardregel nedan påpekas omgivningens, både privatpersoner och myndigheters, ansvar för att alla personens rätt att delta på samma villkor. Det är ett oerhört viktigt påstående eftersom ett av problemen med hörselhandikapp är att personer drar sig undan och skyller den försämrade hörförmågan enbart på sig själva.

18. "Handikapp" avser förlust eller begränsning av möjligheterna att delta i samhällslivet på samma sätt som andra. "Handikapp" beskriver mötet mellan människor med funktionsnedsättning och omgivningen. Syftet är att fästa uppmärksamheten på brister i miljön och inom olika samhällsområden, exempelvis brister i information, kommunikation och utbildning som hindrar människor med funktionsnedsättningar från att delta på lika villkor.⁵

Buller i arbetslivet

Det är klagande med statistik eftersom den kan visa att ett problem som en enskild människa upplever inte behöver vara just ett enskilt problem, utan något många upplever. En undersökning som gjordes 2006 visar att 40 procent av yrkesverksamma i Sverige upplever att de blir störda och utsätts för tröttande ljud i sitt arbete. Förutom "klassiskt" bullriga ljud i

³ Kärhäri, Kim (2004) *Hörselhälsa – ett studiematerial för grundskolan*, s. 17

⁴13. Standardreglerna har utvecklats utifrån erfarenheter som gjorts under Förenta nationernas handikappårtionde (1983-1992). Den politiska och moraliska grunden för dessa regler utgör de internationella reglerna om mänskliga rättigheter. Dessa består av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om barnets rättigheter och konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor liksom världsaktionsprogrammet för handikappade. 14. Även om standardreglerna inte är juridiskt bindande, kan de bli internationell praxis när de används av ett stort antal stater som en folkrättslig regel. Standardreglerna innebär ett moraliskt och politiskt åtagande från staternas sida att anpassa samhället till människor med funktionsnedsättning. Där finns viktiga principer om ansvar, agerande och samarbete. Områden pekas ut som är av avgörande betydelse för livskvaliteten och för möjligheter att nå full delaktighet och jämlikhet. Standardreglerna erbjuder ett instrument som kan användas vid utformningen av handikappolitiken och anger lämpliga åtgärder till gagn för människor med funktionsnedsättning och deras organisationer. De utgör också en grund för tekniskt och ekonomiskt samarbete mellan medlemsländerna, Förenta nationerna och andra internationella organisationer."

⁵ FN:s standardregler s.6

industri och jordbruk så kan det störande ljudet vara bland annat sorl, telefonsignaler och plötsligt slamrande ljud.

Allt oönskat ljud kallas för buller. Det kan både vara ljud som är störande och ljud som är skadligt för hörseln. Ljud som inte stör en person med normal hörsel kan vara mycket störande för den som är hörselskadad. Buller kan vara tröttande, stressande och påverka prestationsförmågan, men också ge reaktioner som ökad hjärtfrekvens, högre blodtryck och utsöndring av stresshormoner. Bullret kan också ge röstproblem om man ofta behöver höja rösten.⁶

En annan undersökning visar att 28 procent ofta/ibland har svårt att kommunicera tillfredställande på jobbet.⁷”Ljudnivån mäts i decibel och det finns olika gränsvärden för vad som är tillåtet på en arbetsplats. Vid 75 dBA i flera timmar kan man få en temporär hörselskada. Det betyder att hörseln återställs vid vila. Vid 85 dBA riskerar man att få en permanent hörselskada.”⁸

”Arbetsmiljöverkets föreskrifter om buller AFS 2005:16 innehåller regler som omfattar både hörselskadligt och störande buller. Om det genomsnittliga bullret under en arbetsdag är 80dB eller mer [...] är arbetsgivaren skyldig att:”

Informera och utbilda arbetstagarna
Erbjuda tillgång till hörselskydd
Erbjuda hörselundersökning om riskbedömning och mätningar visar att det finns risk för hörselskada⁹
Arbetsplatser ska skyltas RISK FÖR HÖRSELSKADA. ANVÄND HÖRSELSKYDD¹⁰.

Om det genomsnittliga bullret under en arbetsdag är 85 dB eller mer, [...] är arbetsgivaren skyldig att:

Genomföra åtgärder/skriftlig handlingsplan
Skylta, avgränsa och begränsa tillträde
Se till att hörselskydd används
Erbjuda hörselundersökning¹¹”

Det framkommer i uppsatsen att på den undersökta förskolan är den uppmätta ljudnivån nära den första nivån 80 dB, och på den undersökta gymnasieskolan överskrider den andra nivån 85 dB.

Hörselskadade lärare

Enligt en undersökning gjord av Specialpedagogiska institutet 2006 är 22 procent av lärarna hörselskadade. Det är en stor grupp inom ett yrke och viktigt att påminna om är att då räknas hörselnedsättning, tinnitus, ljudöverkänslighet och Menières sjukdom in. Inom grundskolan,

⁶ Arbetsmiljöverket, *Bort med bullret – en bra ljudmiljö lönar sig*, s. 3

⁷ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s.70-71

⁸ Miljökontoret i Solna (2005) *Ljudnivåer – miljökontorets tillsynsprojekt på förskolor 2005*. s.8

⁹ Arbetsmiljöverket, *Bort med bullret – en bra ljudmiljö lönar sig*, s. 5

¹⁰ Arbetsmiljöverket AFS 2 005:16 *Buller 10§*

¹¹ Arbetsmiljöverket, *Bort med bullret – en bra ljudmiljö lönar sig*, s. 5

grundskolan och gymnasieskolan finns det ca 245 000 anställda (2005) och av dessa var 73 procent kvinnor.¹² Enligt en undersökning gjord av Arbetsmiljöverket (2004 - 2005) uppgav fyra procent av lärarna besvär på arbetsplatsen på grund av buller. Det verkar inte så mycket men i resterande arbetslivet uppgav endast en procent att de känner besvär på grund av buller. En större andel, hela 23 procent av lärarna anger stress eller andra psykiska påfrestningar som besvär i arbetslivet.¹³ Det blir tydligare när Arbetsmiljöverket sätter samman stress- och bullerproblem. ”Vid jämförelse med samtliga yrkesgrupper (exklusive lärarna) har lärare under de senaste åren i större utsträckning upplevt bullerproblem. Buller och stressrelaterade problem är ofta kopplade till varandra.”¹⁴ Det är oerhört stressande att inte höra och att känna att man hamnar utanför eller på efterkälken. Jag tycker att det framgår med tydlighet att buller inte räknas in i en lärares arbetsmiljö på ett medvetet sätt, inte av lärarna själva och inte heller av arbetsgivarna eller de fackliga organisationerna. I traditionella industrimiljöer med buller i form av maskiner finns det tydligare föreskrifter som påpekar vikten av regelbundna hörselkontroller av arbetstagarna.¹⁵ Men det finns det inte inom skolan trots att bullernivåerna ofta överstiger rekommenderade nivåer. Anledningen till att en skolmiljö är så tröttande och stressande ljudmässigt är att människor har svårt att sortera bort den mänskliga rösten. Enligt Hörselskadades Riksförbund anger förtidspensionerade lärare inte primärt hörselnedsättningen som anledningen till att de blev förtidspensionerade. Men vid en undersökning (2006) med 800 förtidspensionerade lärare så visade det sig att 45 procent av dem hade hörselskador. Av dem var det så få som 20 procent som hade varit hos hörselvården och fått en hörapparat utprovad.¹⁶ Enligt Hörselskadades Riksförbund tar det ungefär tio år från det en person misstänker en hörselnedsättning till att personen provar ut en hörapparat.¹⁷ Det finns ofta ett motstånd och problem med att komma till insikt om sitt hörselhandikapp. Att prova ut hörapparater kan vara väldigt krävande eftersom även bullriga ljud förstärks med hörapparater. Ljudet blir skarpare och mer metalliskt med hörapparater och upplevs antagligen av många personer som outhärdligt i början. Det kan ta flera månader att vänja sig vid den nya ljudbilden. Alla hårda ljud förstärks lika högt som den mänskliga rösten varpå det kan kännas som om en extra ljudmatta läggs till. Det går emellertid över när man har lärt sig sortera ljuden i sin nya ljudmiljö. Att ge sig in i ett klassrum som ovan hörapparatsanvändare

¹² Arbetsmiljöverket, *Korta sifferfakta*, Nr 3, 2006

¹³ Arbetsmiljöverket, *Korta sifferfakta*, Nr 3, 2006

¹⁴ Arbetsmiljöverket, *Korta sifferfakta*, Nr 8, 2004

¹⁵ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s.72

¹⁶ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s.75

¹⁷ Hörselskadades riksförbund, (2003) *Hörselskadade i arbetslivet*, s.21

kräver ett oerhört tålmod. Hörselskadades riksförbund tycker att rehabiliteringen missar en viktig grupp. ”Insatser hos hörselvården ska inte bara omfatta utprovning av hörapparat och hjälpmedel, utan även psykosocialt stöd och kommunikationsstrategier. Men av de patienter i yrkesverksam ålder som provade ut hörapparat 2006 var det bara 25 procent som genomgick utvidgad rehabilitering”.¹⁸ Av de 800 förtidspensionerade lärarna medgav 34 procent att ”hörselnedsättning har helt/delvis bidragit till min förtidspension/långtidssjukskrivning.” Vid en annan fråga om svårigheter att höra hade påverkat deras arbetssituation svarade 60 procent av lärarna ja. Hörselskadades riksförbund konstaterar: ”Men för den enskilde kan hörselsituationen och hälsan upplevas som två separata saker; för många dröjer det årtal innan de får perspektiv på hur hörselskadan påverkat deras liv”.¹⁹ Att bli hörselskadad omfattar mycket och det är svårt att känna till de hjälpmedel som finns. Därför ska inte en bra ljudmiljö på arbetet vara den enskildes ansvar även om det ofta är det.

De lärare som drabbas mest av hörselskador är musiklärare som blir utsatta för höga impuls ljud som direkt kan ge en permanent hörselskada. Vid en undersökning som gjordes av Lärarnas riksförbund och Musiklärarnas Riksförening (1999) visade det sig att 33 procent av musiklärarna hade någon form av hörselskada varav en stor andel även hade tinnitus. Det visade sig att av de musiklärare som hade arbetat i 26 år eller mer, hade 63 procent en hörselnedsättning.²⁰ Att välja att arbeta som musiklärare verkar vara liktydigt med att få en hörselskada. I fallet med gymnasieskolan i uppsatsen är det musiklärare som berörs och alla fyra anställda på skolan har hörselskador.

Syfte

Buller i arbetsmiljöer har länge varit ett omdiskuterat ämne, främst inom industri och skogsbruk. Att även lärare blir hörselskadade finns det färre undersökningar om. Jag vill undersöka hur mycket den enskilda läraren kan påverka ljudmiljön på sin arbetsplats. Det gör jag genom att undersöka en förskola som blev dömd till vite om de inte rättade till sin bullriga ljudmiljö i sin lekhall. Jag kommer också att undersöka en gymnasieskola på liknande sätt för att se om arbetsmiljön har förändrats där.

Frågeställningar

Hur ser lärarnas bullriga arbetsmiljö ut, och vad kan den få för konsekvenser för läraren?

Vad hände på Westerlundska gymnasiet när de anmälde sin bullriga ljudmiljö?

¹⁸ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s. 78

¹⁹ Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*, s. 75-76

²⁰ Tidningen Musikläraren, nr 2 år 2000, *Tinnitus och hörselundersökning bland lärare*

Vad hände på förskolan Tellus när de anmälde sin bullriga ljudmiljö?

Hur mycket kan den enskilda arbetstagaren påverka sin arbetsmiljö?

TEORETISKA PERSPEKTIV

Kommunikation

”Muntlig kommunikation har stor betydelse i dagens arbetsliv, samtidigt som det är ganska högt tempo, med lite tolerans för hörfel och informationsmissar.”²¹ Det gäller även på arbetsplatsen skolan.

Kommunikation kan beskrivas som ett sätt att överföra ett budskap, där det finns en person som är sändare och en person som är mottagare. Om en person lyckas överföra budskapet ”utan störningar” är det en optimal samtalssituation. Men det finns olika hinder för kommunikationen. Ett kan vara att personerna inte har samma förförståelse och kunskap, eller att en av personerna tolkar språket annorlunda än det är menat. Om personerna har olika kulturell bakgrund kan även det spela in.²² Kommunikation definieras allmänt som det talade ordet men det finns forskning som visar att kroppsspråket har en stor betydelse;

Forskare hävdar att endast sju procent av budskapet överförs med hjälp av ord, medan 38 procent förmedlas via tonläge, klang, betoning och tempo, som dock innehåller vissa röstuttryck. Hela 55 procent av budskapet formas via kroppsspråks former som minspel, ögonuttryck, gester och kroppsspråk. Minst 70 procent av kommunikationen är således renodlat icke-verbal – ett memento för alla föredragshållare, lärare m.fl.²³

Lärarens kommunikativa förmåga används som ett komplext arbetsverktyg hela dagarna. Läraren är ofta den som styr samtalet och ”informerar, instruerar och ger uppmaningar riktade till eleverna som grupp eller riktat till någon enstaka elev. De svar som den vuxne får av eleven bedöms och förstärks genom ett vokalt och/eller gestuellt uttryck som bra och rätt i anslutning till att svaret eller om frågan upprepas eller kompletteras”²⁴ För att upprätta ett samtal krävs kommunikativ kompetens. Den kan beskrivas som att; ”kunna initiera ett ämne, kunna ta tur, dela uppmärksamhet med någon annan och upprätthålla samtalet är väsentligt för att samtalet ska utvecklas vidare. Att kunna svara och avsluta, uppmärksamma ämnesbyten, känna igen när samtal bryter samman och kunna reparera detta

²¹ Hörselskadades Riksförbund (2003) *Hörselskadade i arbetslivet*, s.22

²² Andersson, Lotta (2002) *Interpersonell kommunikation – en studie av elever med hörselnedsättning i särskolan*. s. 38f

²³ Maltén, Arne (1998) *Kommunikation och konflikthantering – en introduktion* s.31

²⁴ Andersson, Lotta (2002) *Interpersonell kommunikation – en studie av elever med hörselnedsättning i särskolan*. s, 188

ingår också som viktiga delar i individens kommunikativa kompetens”²⁵. Lärare har ofta övat upp en kommunikativ kompetens men om de får en hörselnedsättning kommer de inte att kunna delta i ett samtal som förut. Det är problematiskt att få en hörselnedsättning som vuxen. Det beror på att ett hörselhandikapp även innebär ett kommunikationshandikapp. Berth Danermark menar i sin bok ”Att erövra samtalet” att hörselnedsättningen även kan göra att personer börjar fundera över sin identitet. ”Att inte längre kunna samtala som man gjorde förut kan för många personer vara en sådan viktig förändring. Man blir annorlunda bemött av såväl de som man lever nära som andra personer i omgivningen.”²⁶ Han beskriver att personer som får en hörselnedsättning ofta inte kan identifiera sig med sina nya begränsningar och i stället skyller på omgivningen för att ha börjat prata tystare eller sluddrigt. Samtalet är uppbyggt av sekvenser som kommer i en viss ordning. Vidare så samtalar man alltid om ett ämne och samtalet sker i ett sammanhang. Man är också två som samtalar och ger respons på det nyss sagda. När vi samtalar används även gester, kroppsspråk och tonfall.²⁷ Eftersom den hörselskadade personen ofta missar bokstavsljud eller hela ord hör personen ord och meningar i fragment. Ifall den hörselskadade personen inte vet vilket ämne som berörs eller inte kan se personen som talar, och då missar kroppsspråket blir det ännu svårare. Två personer som samtalar vill ha flyt i samtalet. Det kan märkas då en hörselskadad person säger ”va” alltför ofta. Samtalet avstannar och den normalt hörande personen upprepar sin mening en gång till, vilket upplevs som krävande efter ett tag.²⁸ En hörselskadad person gissar sig till sammanhang och fyller i luckorna där ord inte hörts. Antingen kan den hörselskadade fråga om, eller gissa sig till vad som sagts. Det gör att det lätt blir missförstånd i samtal med andra. Kommunikation i sig är ganska komplicerat och blir än svårare ifall den ska föras i en bullrig ljudmiljö.

Nästan all undervisning sker genom kommunikation varpå en bullrig miljö försvårar samspelat mellan människor väsentligt. De situationer där kommunikation är viktig för lärare är bland annat i klassrummet, i korridoren, i matsalen, i lärarrummet, på möten, i telefon med föräldrar, på konferens och utbildning. Områden i skolan där bullernivån är särskilt hög är matsalar, korridorer, musiksalar, slöjdsalar och gymnastiksalar. ”Vid ljudmätningar som utförts under gymnastiklärarens arbetspass har det visat sig att ljudnivåerna under vissa dagar ligger strax under den av Arbetsmiljöverkets rekommenderade dagsdos (85 dB). Särskilt

²⁵ Andersson, Lotta (2002) *Interpersonell kommunikation – en studie av elever med hörselnedsättning i särskolan*. s. 174

²⁶ Danermark, Berth (2005) *Att (åter)erövra samtalet* s. 14

²⁷ Danermark, Berth (2005) *Att (åter)erövra samtalet* s. 15

²⁸ Danermark, Berth (2005) *Att (åter)erövra samtalet* s. 56

kritiska moment har visat sig förekomma vid inomhusaktiviteter [...] med mycket skrik, musik och då visselpipa används.”²⁹

I klassrum blir inte ljudnivån vanligtvis så hög men kan vara störande. Vid en undersökning som gjordes i England 1998 framkom att det är bättre att ha en öppen planlösning i skolmiljö än tillstängda klassrum. Ljudnivån mättes i 60 klassrum då det var vanliga klassrumsaktiviteter. De 60 rummen delades upp efter planlösning och utrustning. Den första gruppen bestod av stängda klassrum, den andra gruppens klassrum hade en öppen planlösning och den tredje gruppen klassrum hade någon sorts akustiklösning. De ljudnivåer som uppmättes i skolor med öppen planlösning var mellan 60 – 84 dB (A) och i skolor med tillstängda klassrum mellan 52 – 101 dB (A). Skälet till att ljudet generellt sett var lägre i skolorna med öppen planlösning trodde man berodde på att lärarna anpassade sin undervisning för att inte störa andra klasser. I klassrum som hade någon form av ljuddämpning var den uppmätta ljudnivån mellan 59 – 79 dB (A). I undersökningen trodde man att lärarna och eleverna påverkades positivt av att de var medvetna om ljudmiljön i de akustiskt anpassade klassrummen.³⁰ En undersökning av det här slaget är intressant ur flera aspekter, dels att det framgår ungefär var ljudnivåerna kan ligga i vanliga klassrum och att det är en ljudnivå som är normal i en vanlig lärarsituation. Dels att både lärarens undervisningsmetod liksom planlösningen av klassrummet hade betydelse, och att någon form av ljuddämpande inredning påverkade ljudmiljön.

Arbetsmiljöfrågor och organisation

Det är intressant att se hur lärares sociala arbetsmiljö är organiserad eftersom den kan påverka möjligheterna att förändra en bullrig ljudmiljö. Läraren arbetar ofta ensam tillsammans med sina elever, och träffar sina kollegor vid raster och möten. Enligt en undersökning gjord av lärares sociala arbetsmiljö arbetar lärare ofta individuellt trots att de uppmuntras till samarbete via arbetslag. Läraren sköter självständigt sin undervisning och pratar med kollegor på pauser mestadels om gemensamma elever eller om skolans ledning. Väldigt sällan diskuterar man den egna undervisningen eller större pedagogiska frågor.³¹ Ytterligare forskning visar att lärare framförallt vill; ”bevara en stabil känsla av en personlig och professionell identitet”.³² Som lärare har man sin professionalitet men använder även sin personlighet i mötet med eleverna. I mötet med elever kan lärare ofta känna sig inkompetenta

²⁹ Kärhäri, Kim (2004) *Hörselhälsa – ett studiematerial för grundskolan*, s.29-32

³⁰ Lundquist, Pär (2003) *Classroom Noise – Exposure and subjective response among pupils*, s.6

³¹ Blossing, Ulf (2003) *Skolförbättring i praktiken* s. 35

³² Blossing, Ulf (2003) *Skolförbättring i praktiken* s. 41

och känna ett personligt misslyckande. Om läraren ber kollegor om hjälp med en klass tolkas det ofta som att läraren inte är tillräckligt kompetent. Undersökningen visade även att vissa lärare sökte hjälp hos mer erfarna kollegor, men att andra istället blev än mer isolerade och utmattade av situationen. Lärarens sociala arbetssituation gör troligen att arbetsmiljön inte är något som man varken hinner eller har möjlighet att diskutera ordentligt med sina kollegor eller sin chef. Läraren arbetar även särskild från sin chef. Ofta styr läraren sin arbetsdag och sin klass självständigt och rektorn har ett mer övergripande ansvar. Sällan har rektorn på en skola möjlighet att delta aktivt i vardagen, utan har en mer administrativ och beslutande roll.³³ Endast rektorn kan besluta om ett förändringsarbete på skolan, men rektorn måste få reda på problemen i arbetsmiljön av sina underställda. Ett exempel på ett förändringsarbete skulle kunna vara att en lärare önskar akustikanpassning i sitt klassrum. När skolan är organiserad så här är det väldigt viktigt att det finns valda skyddsombud som kan lyfta frågor till en beslutsfattande nivå.

På förskolor ser den sociala arbetsmiljön annorlunda ut och bygger mer på samarbete mellan kollegor. Jag antar att arbetsmiljöfrågor lättare diskuteras på en förskola där man har kontinuerlig kontakt med varandra. Arbetet är organiserat så att det ges möjlighet att förflytta sig och att återkommande diskutera eventuella problem.

Ett förändringsarbete kan upplevas vara både ansträngande och tidskrävande. När det gäller förändringsarbete i skolan är ofta kommunen beslutsfattare. Politiska beslut om ekonomi måste tas. I de två fallen som jag redogör för senare i uppsatsen har det skett ett förändringsarbete mot en bättre ljudmiljö. På båda arbetsplatserna har personer på lägre nivåer i organisationen stött på motstånd när de försökt lyfta problemet. Det är ofta svårt med ett förändringsarbete eftersom det kräver reflektion, beslut och handling. Särskilt om det är inom ett område som många människor inte behärskar, som ljudmiljö. En bullrig ljudmiljö är ett subjektivt upplevt problem som inte går att beskriva lika konkret som andra problem. I boken "Från lärandets loopar till lärande organisationer" beskrivs hur motstånd mot förändringar i organisationer kan yttra sig.

Ett socialt system [...] är ett komplex av individer som strävar efter att bevara sina gränser och sitt system av inbördes relationer. Om det uppträder interna tecken till ökande störningar eller yttre hot mot stabiliteten, måste systemet utveckla energi för att kunna förbli stabilt. [...] En första reaktion på närvaron av ett hot är att inte låtsas om det (selektiv uppmärksamhet). När det inte längre är möjligt att undvika att upptäcka hot, kan ett sätt vara att sätta igång ett motanfall, eller t.o.m. hinna göra ett förebyggande anfall innan hotet har materialiserat sig. När hotet inte framgångsrikt kan

³³ Blossing, Ulf (2003) *Skolförbättring i praktiken* s. 51

slås tillbaka, eller om det är internt och inte kan neutraliseras, tillgriper man strategin att ge den hotande förändringen ett begränsat arbetsrum och håller det på så sätt på plats.³⁴

Arbetsmiljöverket som är en statlig myndighet ger klara instruktioner om hur arbetstagaren kan agera om det finns en risk för den egna hälsan i arbetsmiljön. Deras roll är att undersöka och fatta beslut ovanför den högsta beslutsfattande nivån på arbetsplatsen. Som ett första steg rekommenderas arbetstagaren att prata med sin närmaste chef, och om chefen inte ger någon respons så kan arbetstagaren vidare kontakta skyddsombudet på arbetsplatsen. Skyddsombudet driver frågan vidare genom att kontakta chefen igen. Ifall responsen fortfarande uteblir kan skyddsombudet kontakta huvudskyddsombudet. Det finns ibland även en skyddskommitté där frågan kan tas upp. Slutligen kan skyddsombudet eller huvudskyddsombudet vända sig till Arbetsmiljöverket.³⁵ Dessa steg finns det information om på Arbetsmiljöverkets hemsida men jag tror inte att arbetstagare i allmänhet känner till den här arbetsgången. Det måste finnas ett utsett skyddsombud på arbetsplatsen för att arbetsgången ska fungera. Varje arbetsplats ska ha ett skyddsombud och den personen utses av arbetstagarna genom de fackliga organisationerna. ”Enligt Arbetsmiljölagen ska skyddsombud företräda arbetstagaren i alla arbetsmiljöfrågor. Det innebär bland annat att övervaka att arbetsmiljön fungerar generellt som individuellt; alltså även för hörselskadade som behöver särskilda miljöanpassningar.”³⁶ Med hjälp av Arbetsmiljölagen är vuxna skyddade mot ohälsa på sitt arbete. ”Arbetsgivaren har ett formellt ansvar att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall”.³⁷ För kommunala skolor är kommunen arbetsgivare, men ofta blir skolans rektor genom delegering ansvarig för arbetsmiljön.³⁸

För att arbetsmiljön ska fungera tillfredställande sker det skyddsronder på arbetsplatsen som ska uppmärksamma eventuella problem. Det görs enligt Hörselskadades riksförbund på 70 procent av arbetsplatserna men endast 15 procent av dessa skyddsronder uppmärksammar ljudmiljön. ”Dessa siffror visar att fack och arbetsgivare ofta missar ett stort och viktigt arbetsmiljöområde.” Buller kan medföra psykiska och fysiska hälsorisker enligt Arbetsmiljöverket. Arbetsmiljöverket driver frågor om en god arbetsmiljö även genom information och undersökningar. Det ges ut ny statistik varje år;

³⁴ Granberg, Otto & Ohlsson Jan (2004) *Från lärandets loopar till lärande situationer*, s. 43

³⁵ Arbetsmiljöverket, *Arbetsmiljöproblem – Gör så här*

³⁶ Hörselskadades Riksförbund (2003) *Hörselskadade i arbetslivet*, s.13

³⁷ Arbetsmiljölagen, 3 kapitlet 2§

³⁸ Kim Kärhäri (2004) *Hörselhälsa – ett studiematerial för grundskolan*, s.24

Bullerskador är den fjärde största gruppen av anmälda arbetssjukdomar. Exponering för buller är särskilt vanligt i bl.a. trävaruindustri, massa- och pappersindustri samt jordbruk. Bland kvinnor är det framförallt inom förskola/barnomsorg och trävaruindustri som exponering för buller är vanligt och ligger där på nästan samma nivå som för män i de mest utsatta branscherna.

Mellan 2002 – 2005 anmälde ungefär 1400 kvinnor buller på arbetsplatsen till Arbetsmiljöverket.

Bland kvinnor kommer hälften av alla anmälningar från Grundskola/förskoleklass (339 fall) och Förskola (296 fall). Dessa näringsgrenar hade 0,6 respektive 0,8 anmälningar per 1000 förvärvsarbetande.³⁹

Arbetsmiljöverket är en statlig myndighet som kontrollerar att arbetsmiljölagen följs genom önskade eller spontana inspektioner på arbetsplatser. Om inspektören finner att arbetsgivaren bryter mot de lagar eller föreskrifter som reglerar arbetsmiljön så kan de utfärda ett inspektionsmeddelande. Det är en uppmaning att åtgärda brister i arbetsmiljön inom en bestämd tidsram. Ifall inspektionsmeddelandet inte följs upp kan Arbetsmiljöverket utfärda ett föreläggande alternativt ett förbud. Då meddelas även ett bötesbelopp som ska betalas ifall bristen fortfarande inte åtgärdas.⁴⁰

Metod

Jag har bland annat använt mig av intervjuer för att genomföra min undersökning och kunna besvara mina frågeställningar i uppsatsen. Jag förberedde mig grundligt genom att först läsa igenom all dokumentation om respektive arbetsplats. Det gjorde att jag kunde följa de intervjuade personernas svar på ett bra sätt när de berättade om det ganska så komplicerade händelseförloppet. Steinar Kvale menar i sin bok ”Den kvalitativa forskningsintervjun” att en intervju kan leda till ny kunskap hos både den som intervjuar och den som blir intervjuad. När båda har ett gemensamt intresse så kan intervjusituationen leda till gemensam reflektion. Intervjuaren är den som leder samtalet och även tolkar det som har sagts.⁴¹ Jag har skickat tillbaka uppsatsen och bett de intervjuade personerna att läsa min tolkning och komma med förslag till ändring, ifall de tyckte att jag misstolkat något de sagt. Det kändes viktigt att göra det i denna uppsats eftersom de uttalar sig, till viss del, kritiskt om sina respektive arbetsplatser. Kvale nämner att man som intervjuare ska fråga sig om den man intervjuar kan komma till skada för sina åsikters skull.⁴² Personerna som har intervjuats har även blivit tillfrågade om de vill bli helt anonymiserade. Jag tycker inte att deras åsikter är särskilt

³⁹ Arbetsmiljöverket, *Bullerskador i arbetet*, Korta sifferfakta, Nr 6, 2006,

⁴⁰ Jakobsson, Robert (2007) *Bättre arbetsmiljö*, s.38f

⁴¹ Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s. 9ff

⁴² Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s. 9ff

uppsseendeväckande utan vanliga i sådana arbetssituationer som de befinner sig i. Jag besökte den aktuella förskolan och gjorde intervjun på plats. Jag frågade hur personalen upplevde att de bemötts av sin arbetsgivare kommunen och av Arbetsmiljöverket under tiden som problemet med ljudmiljön diskuterades, och även hur de har kunnat påverka sin arbetssituation. Då gymnasieskolan ligger längre bort beslöt jag mig för att göra en telefonintervju med personen som är anställd där. Han berättade också om sina upplevelser i mötet med Arbetsmiljöverket och beslutsfattarna i kommunen under den aktuella perioden då ljudmiljön på arbetsplatsen diskuterades. Jag antecknade under båda intervjuerna och skrev en sammanfattning efteråt.

Eftersom jag undersöker en specifik förskola och en specifik gymnasieskola har jag läst igenom Arbetsmiljöverkets dokumentation om dem. Dokumentationerna bedömdes först av en jurist på Arbetsmiljöverket för att avgöra om de var sekretessbelagda. Ärendena var inte det, enligt juristen, och jag fick först ta del av ärende 2004/3468 som bestod av 66 osorterade blad. Ärende 2007/ 10489 bestod av 36 osorterade blad. Dokumentationerna består av protokoll, formella kravbrev och svar från kommunen som jag har sorterat i tidsordning vilket gjorde dessa möjliga att tolka. I dokumentationen har jag velat se hur Arbetsmiljöverket har styrt arbetet och hur kommunen har svarat eller ignorerat kraven som de ställts inför. Hela processen på de olika arbetsplatserna har kunnat följas, från den första anmälningen till att ärendena avslutades. Dokumentationen sträcker sig, i båda fallen, över ungefär ett års tid.

Det visade sig att båda arbetsplatserna blev omskrivna i media och jag har använt mig av de tidningsartiklarna. Flera avhandlingar har varit intressanta att ta del av och de har handlat om ljudmiljö, kommunikation och arbetsliv. Jag har sökt litteratur hos organisationer som jag vet är engagerade i ämnet ljudmiljö. Det visade sig att Hörselskadades riksförbund och Arbetsmiljöverket har gett ut många rapporter och broschyrer om buller och konsekvenser av det.

Ett dilemma i forskningen har varit att Arbetsmiljöverkets dokumentation är offentlig och att de intervjuade personerna på arbetsplatserna inte går att anonymisera helt. De intervjuade personerna är anonymiserade så gott det går och benämns han/hon eller personalen/läraren. De har fått läsa uppsatsen innan publicering och blivit tillfrågade om det känns som en tillräcklig anonymisering. Båda personerna har lämnat sitt godkännande.

Urval

Anledningen till att jag undersöker denna förskola är att deras bötesbelopp skulle ha varit betalt den 3/3 2008. Det ger mig möjlighet att undersöka hela processen fram till vitet sattes

och resultatet. På gymnasieskolan avslutades ärendet 2/12 2004 vilket ger mig möjlighet att följa processen och visa vad resultatet blev. Uppsatsens fokus kommer att vara på den vuxne arbetstagarens arbetsmiljö. Det finns en mängd litteratur om det hörselskadade barnet, men mindre om vuxna som blir hörselskadade genom sitt arbete. Jag har valt att intervjua en person på förskolan och en person på gymnasieskolan. De är båda arbetstagare och har varsin beslutsfattande chef över sig. Det är ett medvetet val att inte intervjua chefer eller kommunala beslutsfattare eftersom jag var intresserad av arbetstagarens handlingsutrymme och möjlighet att påverka sin egen arbetsplats.

UNDERSÖKNINGEN

Westerlundska gymnasiet och den kommunala Musik- och dansskolan

I det här avsnittet kommer jag att redovisa Arbetsmiljöverkets dokumentation om Westerlundska gymnasiet och den kommunala Musik- och dansskolan. Anledningen till att jag väljer att redovisa det här ärendet först är att det avslutades 2004 och ärendet som rör förskolan avslutades 2008. Ärendet är presenterat i tidsordning för läsbarhetens skull.

På Westerlundska gymnasiet i Enköping finns det ett treårigt estetisk program med 45 elever och fyra lärare. I samma lokaler finns det även en kommunal musik- och dansskola med ungefär 100 elever varje dag. Byggnaden är från 1800-talet och inte ändamålsenligt byggd för musikutövande. Kommunala musik- och dansskolan skolan startade 1978 och gymnasiets estetiska program 1994. Tidigare har jag påpekat att särskilt musiklärare är utsatta för en bullrig arbetsmiljö. I ärendet framkommer att alla fyra anställda musiklärare har hörselnedsättningar varav två även har tinnitus.

2003

I intervjun berättade en av lärarna att problemet med ljudmiljön på skolan har funnits länge och diskuterades redan 1995. Alla lärare har varit involverade i problemet och de beslöt att till slut ta kontakt med sitt skyddsombud på skolan. Läraren berättar att båda rektorerna som har varit anställda under perioden har förstått problematiken men inte lyckats föra den vidare till kommunens beslutsfattare. När de väl kontaktade skyddsombudet så tog det ett tag innan Arbetsmiljöverket besökte skolan, men sen gick allting ganska fort. Deras skyddsombud kontaktade huvudskyddsombudet som kontaktade Arbetsmiljöverket den 6 november 2003.

Ärende AIST 2004/3468

9/12 2003

Arbetsmiljöverket besökte skolan för en inspektion första gången den 9 december 2003. Så här ser det första meddelandet ut från Arbetsmiljöverket.

Anledningen till inspektionen var att skyddsombudet Mikael Back i en skrivelse till Arbetsmiljöverket den 6 november 2003 begärde att verket skulle meddela ett förbud eller föreläggande enligt 7 kap § AML⁴³ mot Er. Som stöd åberopades att skyddsombudet enligt kap 6 a

§ AML⁴⁴ hade vänt sig till Er med begäran om åtgärder för att uppnå en tillfredställande arbetsmiljö. Några sådana åtgärder hade dock inte genomförts.⁴⁵

I citatet ovan framkommer att skyddsombudet inte fått någon respons från rektorn vad gäller ljudmiljön och därför kontaktade Arbetsmiljöverket.

21/1 2004

I en skrivelse den 21/1-2004 delgavs ett vitesförbud med omedelbar verkan mot att vistas i lokalerna utan hörselskydd. Skolan blev dömd att köpa in hörselskydd till alla elever med dämpningseffekt så att hörselskador kan undvikas.⁴⁶ Ifall skolan inte köpte in hörselskydd skulle ett vite på 100 000 kronor betalas.⁴⁷

30/1 2004

I en underrättelse som skickades ut framkom att en av de allvarligaste bristerna är buller vilket även huvudskyddsombudet har påpekat. De brister som måste åtgärdas är:

1. Buller

Under hela inspektionen kunde Arbetsmiljöverket konstatera att det är ett konstant högt ljud från diverse musikinstrument i samtliga rum. Utav det estetiska programmets fyra lärare har samtliga hörselnedsättning och två av dem har också besvär av tinnitus. Även elever upplever obehag och en del hör tjutande ljud.⁴⁸

⁴³ 7 §

”Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar [...] meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att denna lag eller Föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas. I beslut om föreläggande eller förbud kan Arbetsmiljöverket sätta ut vite. Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket förordna om rättelse på hans bekostnad. Om ett föreläggande har meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1 987:10) men sådant lov inte beviljas, upphör föreläggandet att gälla. Såvitt avser åtgärden.”

⁴⁴ 6a §

”Om ett skyddsombud anser att åtgärder behöver vidtas för att uppnå en tillfredsställande arbetsmiljö, skall skyddsombudet vända sig till arbetsgivaren och begära sådana åtgärder. Skyddsombudet kan också begära att en viss undersökning skall göras för kontroll av förhållandena inom skyddsområdet. På framställning skall arbetsgivaren genast lämna skyddsombudet en skriftlig bekräftelse på att han mottagit dennes begäran. Arbetsgivaren skall utan dröjsmål lämna besked i frågan. Gör han inte det eller beaktas inte begäran inom skälig tid, skall Arbetsmiljöverket efter framställan av skyddsombudet pröva om föreläggande eller förbud enligt 7 kap. 7 § skall meddelas.”

⁴⁵ Arbetsmiljöverket *Underrättelse* 2004-01-30 s. 1 AIST 2004/3468

⁴⁶ Arbetsmiljöverket *Beslut* 2004-05-28, s. 4 AIST 2004/3468

⁴⁷ Dagens Nyheter, *Arbetsmiljöverket kräver hörselskydd för musiklinje* 2004-02-08

⁴⁸ Arbetsmiljöverket *Underrättelse* 2004-01-30 s. 2 AIST 2004/3468

Arbetsmiljöverket konstaterar att det finns ljudabsorbenter i taket men att de inte är optimalt uppsatta. De sitter tätt mot taket och ska helst ha luft emellan sig och taket för att göra optimal nytta. Andra brister som nämns är luftkvalitet/ventilation och där nämns att det är svårt att vädra lokalerna eftersom grannarna störs av ljudet från musikundervisningen. Ytterligare en brist som nämns är störande buller/överhörning vilket betyder att ljudet från musikundervisningen hörs till angränsande klassrum. Det är svårt att genomföra skriftliga prov och att ha enskilda samtal med föräldrar eftersom det hörs igenom väggarna. Det finns ytterligare punkter och en är belastningsergonomi vilket betyder att lärare och elever måste bära otympliga musikinstrument i trapporna eftersom hissen är för liten. Eleverna saknar ett eget uppehållsrum och har inga funktionella elevskåp. Lärarrummet är för litet och det finns inget särskilt rum för enskilda samtal. När eleverna övar på sina instrument så gör de det i korridoren eftersom det inte finns något särskilt rum för det. Ett övergripande omdöme var att; ”Arbetsmiljöverket bedömer att undervisningsutrymmena är för trånga, för få och inte anpassade för den verksamhet som ska bedrivas”.⁴⁹ Det är tydligt att om Arbetsmiljöverket gör en inspektion så hittar de flera andra områden som behöver åtgärdas. Sammanlagt blev det åtta olika punkter att åtgärda.

Först så påpekas bristerna ovan och sedan ställs krav på förändring. Jag nämner enbart de kraven som rör ljudmiljön. Man önskar från Arbetsmiljöverket att bullernivåerna ska understiga nivån för att riskera att få hörselnedsättningar. Man kräver ett tidsplanerat åtgärdsprogram som ska genomföras. Man vill veta vad skolan ska göra, och när det ska vara genomfört. Vad gäller överhörning av ljud till andra lokaler så ska det också åtgärdas och där sätter man en ekvivalent (genomsnittlig) ljudnivå på 40 dB.⁵⁰ Gymnasieskolans rektor får fram till den 1 mars på sig att yttra sig i ärendet. Brevet avslutas med: ”Om Ni vill undvika ett föreläggande bör ni genast se till att de åtgärder, som anges ovan genomförs”⁵¹.

Läraren berättade i intervjun att Arbetsmiljöverket bekräftade allt som han och kollegorna hade känt. Det var en lättnad att en inspektör kunde sätta ord på allt de känt om den dåliga arbetsmiljön. Inspektören kunde ge en konkret bekräftelse på de subjektiva känslorna om arbetsmiljön.

8/2 2004

Ljudmiljön på skolan skrivs om i Dagens Nyheter den 8 februari 2004. I artikeln hänvisar reportern till det omedelbara förbudet mot musikundervisning som skolan fick den 21/1 2004.

⁴⁹ Arbetsmiljöverket *Underrättelse* 2004-01-30 AIST2004/3468, s. 4

⁵⁰ Arbetsmiljöverket *Underrättelse* 2004-01-30 AIST 2004/3468, s.6

⁵¹ Arbetsmiljöverket *Underrättelse* 2004-01-30 AIST 2004/3468 s. 8

I ingressen står det: ”Arbetsmiljöverket kräver att musiklinjen använder hörselskydd efter att lärare fått tinnitus. Utan hörselproppar stänger skolan.”⁵²

Görs ett enda stickprov och en elev inte använder sina hörselskydd så stängs skolan, enligt biträdande tillsynsdirektören Lena Printz på Arbetsmiljöverket. Och bryter skolan mot det förbudet och fortsätter sin verksamhet så ber Arbetsmiljöverket länsrätten att utdöma vitet på 100 000 kronor. Kommunen som äger lokalerna får betala.⁵³

I denna artikel beskrivs att ljudnivån ibland är uppe på 101,5 decibel och att det är skadligt för hörseln att vistas mer än en kvart i en sådan miljö. Det beskrivs att rektorn ska köpa in hörselskydd för 50 000 – 75 000 kronor och att de är obligatoriska för eleverna att ha på sig. Även fastighetschefen på kommunen har intervjuats och han menar att en bättre ljudmiljö är en kostnadsfråga. Ett år tidigare arbetades det igenom ett förslag på ombyggnad av skolan som skulle kosta 15 miljoner, men han känner till ett annat billigare förslag där skolans lokaler etappvis skulle byggas om. Han konstaterar att; ”I många år har olika utredningar gjorts och alternativ funnits men de har stupat på ekonomin.” I artikeln berättar en av lärarna att han numera håller särskilda lektioner i hörselkunskap för att förhindra hörselnedsättning och tinnitus.⁵⁴ Läraren berättar i intervjun att det fortfarande hålls lektioner i arbetsmiljökunskap på estetiska programmet som tar upp arbetsmiljö generellt. Men han berättar att de pratar så gott som dagligen om ljudmiljön med eleverna på ett spontant sätt. När eleverna börjar i årskurs ett på estetiska programmet så hålls ett föräldrarnas möte där man berättar om ljudmiljön och varför eleverna ska använda hörselskydd. Jag frågade läraren om det inte hade blivit en ”föräldrastorm” efter artikeln publicerades i Dagens Nyheter. Han menade att föräldrarna känner förtroende för lärarna och när artikeln publicerades hade redan hörselskydd köpts in, så det överhängande problemet var redan löst.⁵⁵

20/2 2004

Det publicerades en insändare i Dagens Nyheter som är en respons på den tidigare artikeln. En privatperson upprörs över att frågan om ljudmiljön inte diskuteras på större allvar. Han skriver;

⁵² Dagens Nyheter 2004-02-08 *Arbetsmiljöverket kräver hörselskydd för musiklinje*

⁵³ Dagens Nyheter 2004-02-08 *Arbetsmiljöverket kräver hörselskydd för musiklinje*

⁵⁴ Dagens Nyheter 2004-02-08 *Arbetsmiljöverket kräver hörselskydd för musiklinje*

⁵⁵ Intervju med personal på gymnasieskolan 2008-05-13

Musikeleverna i Enköping tillåts tydligen vrida upp volymen till skadliga nivåer. Ingen frågar sig hur det har blivit såhär. Vad anser föräldrarna? Vad säger lärarna som utan invändningar låter sig utsättas för elevernas bullermattor? Sätt stopp för det här. Varför ska eleverna få fortsätta att spela musik på skadliga ljudnivåer? Varför frånhänder sig vuxenvärlden sitt ansvar att skydda musikintresserade tonåringar från obotliga hörselskador?⁵⁶

Nu var det inte så att lärarna arbetade vidare utan invändningar som personen i insändaren påstår. Men det kan ha uppfattats så om man läser artikeln i Dagens Nyheter den 8/2 2004.

27/2 2004

Den 27/2 2004 skickar rektorn på gymnasieskolan in ett yttrande till Arbetsmiljöverket. Han menar att han håller med inspektören i stort om bristerna med skolan och bifogar en reflektion om musikundervisning. ”En reflektion som jag gör är att utbildning för musiker inte kan bedrivas utan hög ljudvolym. [...] Använder musikern hörselskydd förvrängs ljudbilden och man tenderar att höja volymen för att inte förlora upplevelsen av ljudet. Det ger bieffekten att omgivningen drabbas ännu värre”⁵⁷. De inskickade breven är även personliga och inte alltid enbart formella som det ovan visar. Rektorn berättar att lärarna tidigare har fått hörselskydd av skolan och eleverna har fått köpa dem till subventionerat pris. Nu har hörselskydd köpts in till alla elever och lärare. När det gäller ombyggnaden av skolan nämner även han samma förslag som fastighetschefen på kommunen gör i tidningsartikeln, men att det förslaget behöver kostnadsberäknas och beslutas av politiker. Rektorn är ansvarig för arbetsmiljöfrågor men måste samarbeta ekonomiskt med politiker i kommunen för att kunna motsvara Arbetsmiljöverkets krav. Han meddelar att skolhälsovården ska göra hörseltest på alla elever under första året på estetiska programmet och att man ska göra ett nytt test när de slutar estetiska programmet för att se om deras hörsel har försämrats. Med den nya rutinen hoppas han att man kan se om de åtgärder som man ska införa blir lyckade.⁵⁸

18/3 2004

Arbetsmiljöverket gör en uppföljning och besöker skolan 18/3 2004. Då medverkar förutom inspektören, rektorn för den kommunala musik- och dansskolan, rektorn för gymnasieskolan, utbildningschefen i kommunen, hälsoskyddsombudet, fastighetschefen och en lärare. Det skrivna protokollet visar att vissa brister har åtgärdats. Bland annat nämns hörselskydden till all personal och till elever. Men de flesta bristerna kvarstår och därför blir det ett

⁵⁶ Dagens Nyheter 2004-02-20 *Innan öronen trillar av*

⁵⁷ Arbetsmiljöverket *Yttrande* 2004-02-27 AIST 2004/3468 s.1

⁵⁸ Arbetsmiljöverket *Yttrande* 2004-02-27 AIST 2004/3468 s.2

vitesföreläggande.⁵⁹ Samma datum den 18/3 2004 får Arbetsmiljöverket också ta del av utredningen, utförd av bolaget Tema, som gäller ombyggnaden av musik- och dansskolans lokaler som också omfattar Westerlundiska gymnasieskolan. Där framgår det att kommunen vill behålla och upprusta sina gamla lokaler men även komplettera dem med en närliggande lokal. Det som man anser sig behöva åtgärda är;

Ljuddämpning mellan lokaler, åtgärd av såväl väggar som ljuddämpning i kanaler.
Förbättring av trösklar och tätlistor i dörrar samt byte till ljudklassade dörrar där behov finns.
Komplettering med ljudabsorbenter i vissa lokaler för att erhålla bättre akustik och ljuddämpning.
Komplettering med dämpande undertak där det erfordras. Uppbyggnad av extra dämpande bjälklag i ljudalstrande rum.⁶⁰

Kostnaden för hela ombyggnationen och upprustningen beräknas kosta ungefär 14 500 000 kronor. Kommunen visar att projektet startade den 9/12 2003 men menar att det behöver ytterligare kostnadsberäknas för att ett definitivt beslut ska fattas politiskt.

28/5 2004

Den 28/5 2004 nås Enköpings kommun som förvaltar båda skolorna av ett beslut från Arbetsmiljöverket." Arbetsmiljöverket förelägger Er med stöd av 7 kap 7 § AML⁶¹ vid vite av 1 miljon kronor att senast den 15 september 2004 dels ha utarbetat åtgärdsprogram gällande kravpunkterna 1 och 2, dels ha vidtagit åtgärder gällande kravpunkterna 3 t.o.m. 8 vid Ert ovanstående arbetsställe." ⁶² De krav de ställer är desamma som ställdes i underrättelsen den 30/1 2004 som benämns tidigare i uppsatsen. Att åtgärda hörselskadligt buller genom ett åtgärdsprogram med tydliga tidsramar är den kravpunkt som jag nämner här i uppsatsen, det vill säga nummer ett i citatet. I beslutet framkommer att en bullermätning i skollokalerna har gjorts redan i juni 2002 av ett oberoende företag som heter Miljöpost. Den mätningen hänvisar Arbetsmiljöverket till i beslutet men den finns inte med i dokumentationen." I rum 112 med orkestermusik och sång uppmättes de högsta ljudnivåerna 101, 5 dB (A) under 2 min. Dessa nivåer bedöms hörselskadliga. Som jämförelse kan sägas att en bullerexponering av 100 dB(A) under 15 min innebär att man uppnår gränsvärdet 85 dB(A) [...] under en arbetsdag på 8 timmar." ⁶³ En nivå av 85 dB (A) under en hel arbetsdag är den gräns som man sätter när arbetstagaren måste använda hörselskydd för att inte få hörselskador. Hörseln försämras både av kort ljudexponering och av längre ljudexponering. Jag tolkar det som att

⁵⁹ Arbetsmiljöverket *Uppföljning* 2004-03-18 AIST 2004/3468

⁶⁰ Tema, *Musik- och dansskola, Enköping*. Uppdragsnr:190063101

⁶¹ Se fotnot nummer 45

⁶² Arbetsmiljöverket *Beslut* 2004-05-28 AIST 2004/3468, s.1

⁶³ Arbetsmiljöverket *Beslut* 2004-05-28 s. 6 AIST 2004/3468

Arbetsmiljöverket menar att 15 minuter i en sådan ljudmiljö motsvarar åtta timmar med 85 dB. De nämner även att ljud hörs in till angränsande klassrum. I ett klassrum mättes ljudet till 54 dB (A) och den nivå som rekommenderas är 40 dB (A) för en lokal med tysta aktiviteter. ”Arbetsmiljöverket bedömer att nämnda ljudnivåer kan medföra stress och därmed risk för psykisk ohälsa vid utförandet av arbete med krav på koncentration”.⁶⁴ I slutet av beslutet kommer en information: ”Om Ni inte följer föreläggandet kan detta medföra att länsrätten, efter ansökan av Arbetsmiljöverket, dömer er att betala vitet”.⁶⁵

3/6 2004

Huvudskyddsombudet får ett meddelande om att gymnasieskolan har fått ett föreläggande och en bötessumma på en miljon kronor. Huvudskyddsombudet meddelas att han kan överklaga beslutet.⁶⁶

1/9 2004

Den som svarar på beslutet är chefen för Fastighetskontoret i kommunen. Den första september begär man att få uppskov med att lämna in ett skriftligt svar. Det skulle ha lämnats in den 15/9 men kommunstyrelsen ska ha möte och ta beslut om skolans fastigheter den 16/9. Man önskar att få lämna in det skriftliga svaret den 20/9 istället.⁶⁷

3/9 2004

Den 3/9 kontaktar Arbetsmiljöverket huvudskyddsombudet och frågar hur han ser på att datumet för ett skriftligt svar skjuts upp. Kontakten sker på telefon och huvudskyddsombudet säger att han tycker att kommunen borde ha fattat beslutet redan. Han nämner att han inte fått ta del av förslaget som beskriver upprustningen och ombyggnaden av skolans lokaler.⁶⁸

10/9 2004

Det kommer ett beslut till kommunen från Arbetsmiljöverket om att det går att flytta datumet för skrivelsen. Den nya skrivelsen ska ha inkommit den 20/9 2004.⁶⁹

20/9 2004

Den 20/9 2004 inkommer en skrivelse till Arbetsmiljöverket. Den är insänd av kommunstyrelsens ordförande och kommundirektören i Enköping.

⁶⁴ Arbetsmiljöverket *Beslut* 2004-05-28 s. 6 AIST 2004/3468

⁶⁵ Arbetsmiljöverket *Beslut* 2004-05-28 s. 9 AIST 2004/3468

⁶⁶ Arbetsmiljöverket, *Skrivelse* 2004-06-03

⁶⁷ Ett mejl insänt till Registrator på Arbetsmiljöverket av Enköpings kommun 2004-09-01 AIST 2004/3468

⁶⁸ Arbetsmiljöverket *Tjänsteanteckning* 2004-09-03 AIST 2004/3468

⁶⁹ Arbetsmiljöverket, *Omprövning*, 2004-09-10

Åtgärder vid arbetsställe på Kyrkogatan 2 i Enköping, Westerlundiska gymnasiet estetikprogram och kommunala musik- och dansskolan. Ert ärendenummer AIST 2004/3468. Med anledning av förelagda krav på åtgärder enligt Ert beslut daterat 2004-05-28 har följande vidtagits.

Buller

Verksamheter flyttas till andra lokaler med anledning av de brister som förekommer i lokalerna på Kyrkogatan 2. Flyttningen är planerad att vara klar höstterminen 2006. Vid projekteringen av nya lokaler för verksamheten kommer en akustikkonsult att anlitas för att tillse att en bra ljudmiljö skapas för såväl personal som elever. Mätningarna kommer att utföras för att tillse att ställda ljudkrav kommer att vara uppfyllda. Dessa protokoll kommer att tillställas Arbetsmiljöverket. I befintliga lokaler på Kyrkogatan 2 kommer under oktober 2004 en genomgång att utföras av tatlister och drevning kring dörrar.

”Vi ber er därför ha förståelse för att ett färdigställande av dessa nya lokaler kommer att ske hösten 2006.”⁷⁰

13/10 2004

Arbetsmiljöverket besöker skolan den 13/10 2004 för en uppföljning. Då konstaterar man att det finns en åtgärdsplan för punkt 1 och 2 samt att de resterande punkterna är åtgärdade.⁷¹

26/10 2004

Den 26/10 2004 får Arbetsmiljöverket en utredning om gymnasiet nya lokaler där det finns en kostnadsberäkning samt en handlingsplan.⁷²

19/11 2004

Den 19/11 2004 görs ytterligare ett besök på skolan där det påpekas att ärendet kommer att läggas ned att de nya lokalerna kommer att följas upp 2006. De åtgärder med tätningslister som ska utföras under hösten kommer att inspekteras i januari 2005.⁷³

2/12 2004

Slutligen den 2/12 2004 skickas ett avslutande av ärende till Enköpings kommun.

”Arbetsmiljöverket har mottagit Ert svar på myndighetens vitesföreläggande av den 28 maj 2004 och därefter (den 19 november 2004) inspekterat arbetsmiljön på arbetsstället. Arbetsmiljöverket bedömer att Ni numera uppfyller kraven i vitesföreläggandet, varpå ärendet avslutas.” Tydligt har en del av verksamheten redan flyttat. ”Arbetsmiljöverket kommer under 2005 att inspektera den skolverksamhet som från och med den 1 november 2004 bedrivs i det gamla tingshusets lokaler vid Kyrkogatan 4. Det rör sig om verksamhet som

⁷⁰ Enköpings kommun *Åtgärder* 2004-09-20, AIST 2004/3468

⁷¹ Arbetsmiljöverket *Besöksunderlag* 2004-10-13, AIST 2004/3468

⁷² Tema, *Musik- och dansskolan*, Uppdragsnr: 190063102, 2004-10-26, AIST 2004/3468

⁷³ Arbetsmiljöverket *Besöksunderlag* 2004-11-19, AIST 2004/3468

tidigare har bedrivits i skolans lokaler vid Kyrkogatan 2. Den inspektionen blir ett nytt ärende”.⁷⁴

2008

Läraren berättar i intervjun att eleverna nu har fått en övningslokal utanför skolan. Det rör sig om två mindre rum. Många förbättringar har skett. Överhörningen genom ventilationssystemet har förbättrats och lister har satts in till dörrar så ljudet inte sprids mellan lokalerna. Lärarna har även fått ett nytt lärarrum. Han konstaterar att sju av åtta punkter på Arbetsmiljöverkets lista har förbättrats. Men han konstaterar att det övergripande problemet med en bullrig ljudmiljö är kvar. Skolans lokaler inte är ändamålsenliga för musikundervisning. Han menar att det går utmärkt att undervisa i t.ex. piano som är ett äldre instrument. Det är när de undervisar i elektriska instrument som bullret uppstår. Han berättar att de fortfarande är kvar i exakt samma lokaler och att ingen akustikdämpning har satts in. Under de senaste tio åren har ungefär sex utredningar gjorts om hur man kan flytta skolans lokaler. Lärarna har varit involverade i alla processer och fått tycka till men sen har förslagen gått efter annan stupat på ekonomin. Läraren känner en oerhörd frustration över att inget har hänt på så lång tid och att de fortfarande är kvar på samma ställe som för fyra år sedan. Han och hans kollegor pratar ständigt om ljudmiljön men känner en maktlöshet. Det känns som om det inte är någon idé att kontakta Arbetsmiljöverket igen. Arbetsmiljöverket krävde en åtgärdsplan vilket också gjordes av kommunen men tydligen krävdes inte att den verkligen skulle genomföras. Han konstaterar att för eleverna har ändå arbetsmiljön blivit bättre med hörselskydd, men för lärarna som undervisar i lokalerna har inget direkt förändrats.⁷⁵

⁷⁴ Arbetsmiljöverket, *Avslutande av ärende*, 2004-12-02, AIST 2004/3468

⁷⁵ Intervju med personal på gymnasieskolan 2008-05-13

Förskolan Tellus i Solna

Jag kommer att beskriva förändringen till en bättre ljudmiljö på förskolan genom en intervju med en i personalen, dokumentation från Arbetsmiljöverket och en tidningsartikel. För att det ska bli en tydlig struktur så beskriver jag händelseförloppet i tidsordning.

Förskolan är byggd 1961 och det finns planer på att den antingen ska renoveras eller byggas om helt från grunden. Det går ca 100 barn på förskolan som är uppdelade i tre avdelningar med fem pedagoger på vardera. De brukar i sin tur dela upp sig i mindre grupper, oftast bestående av en pedagog och cirka sex barn för att alla barn ska bli sedda och för att ljudmiljön för barnen ska bli bättre. Förskolan arbetar sedan 2001 enligt pedagogiken Reggio Emilia där varje barn sätts i centrum för verksamheten.

Barn som går på förskola har oftast ingen kunskap om ljud eller att det är skadligt att skrika in i någon annans öra. De experimenterar med ljud som med allt annat. Det finns numera ett mätinstrument för höga ljud. Mätinstrumentet ser ut som ett öra och visar med föränderliga färger om ljudnivån når en skadlig nivå. På förskolan Tellus togs beslutet att inte köpa in ett ”öra” eftersom barn ofta skriker högt för att få färgen att ändra sig.⁷⁶ Att det är en generell hög ljudnivå på förskolor är allmänt känt. Eftersom barns öron växer har de en kortare hörselgång och höga ljud blir skadligare för barn än för vuxna.⁷⁷

På denna förskola har en bullermätning gjorts för att undersöka ljudmiljön. Kommunen som driver förskolan är skyldig att skydda barns hälsa genom Miljöbalken

2 § Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

3 § Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik. Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.⁷⁸

Barn och vuxna skyddas av Miljöbalken men vuxna även av Arbetsmiljölagen. Det som är intressant är att personalen på förskolan anmälde problemet med ljudmiljön enligt

⁷⁶ Intervju med arbetsledaren på förskolan 11/4 2008

⁷⁷ Miljökontoret i Solna (2005) *Höga ljudnivåer – miljökontorets tillsynsprojekt på förskolor 2005*. Rapport 8/2005, s.5

⁷⁸ Miljöbalken Hänsynsregler 2 & 3 § 2 kap

miljöbalken, det vill säga till sin ägare kommunen. Sen togs ärendet med en bullrig ljudmiljö även upp enligt Arbetsmiljölagen, det vill säga med hänsyn till förskolelärarna.

Ärende AIST 2007/10489

År 2002

Om personalen är missnöjd med något på förskolan ska de kontakta kommunen via "felanmälan" som sedan gör en prioriteringslista på åtgärder i hela kommunen. År 2002 gjorde arbetsledaren och biträdande rektorn en "felanmälan" om ett rum på förskolan där ljudmiljön var olidlig. Rummet är litet, ca 2,5 x 3,5 meter. Det användes bland annat till att äta i för en grupp bestående av en förskolelärare och sju barn, och sedan även som lekhall. Det gjordes en "felanmälan" vid upprepade tillfällen, ca en gång per månad fram till att Arbetsmiljöverket besökte förskolan 26 mars 2007. Det är chefen för Tekniska kontoret i kommunen som ansvarar för byggnader i kommunen.

Personalen berättar att de verkligen försökte lösa problemet på egen hand eftersom de inte fick någon respons från kommunen. De hade lagt in en matta, dukat med en duk och satt upp tyg på väggarna. De hade också satt upp äggkartonger i taket. Men de nödåtgärderna hjälpte inte. I förskolan arbetar personal ofta i lag och kan prata med varandra om återkommande problem i det vardagliga arbetet. Personalen på förskolan berättade att de alla varit involverade i problemet och även att de gemensamt hade försökt lösa problemet på ett provisoriskt sätt. Tiden gick och de hörde inget från kommunens sida om när ljudmiljön skulle åtgärdas.

2005

Alla som arbetar på förskolan har varit involverade i frågan och de har också varit med om en undersökning från kommunens sida. Den gjordes 2005 från Miljökontoret i kommunen. Man undersökte 17 av 52 förskolor i kommunen för att kartlägga ljudmiljön. Mätningen av ljudet på förskolan gjordes under en dag och kändes enligt personalen inte representativ för förskolan. Det var en i personalen som hade på sig en dosimeter som satt i bältet för att kunna ta upp ljud i barnens nivå. Den förskoleläraren berättade att ett barn varit ledset i stort sett hela dagen och det kanske hade påverkat utslaget. Förutom i det lilla rummet, ute på gården och när barnen ska avsluta sina smågrupper och byta rum så är det en relativt tyst

ljudmiljö enligt personalen jag intervjuade. Hon berättar samtidigt att hon har fått en lindrigare hörselnedsättning som märks av eftersom hon inte längre hör barnen på avstånd.⁷⁹

Resultatet från undersökningen på förskolan visar att ljudmiljön ligger i överkant för det som är rekommenderat. Enligt Arbetsmiljöverket kan personer få en temporär hörselnedsättning om medelvärdet för ljudet överskrider 75dBA under en åttatimmarsdag och vid 80 dBA så rekommenderas vuxna arbetstagare att använda hörselskydd. Vid 85dBA under åttatimmarsdagar under en längre tid kan en hörselskada uppstå. Mätresultatet på förskolan visade att ljudnivån överskred 75dBA men inte 85dBA. Från Miljökontoret i kommunen konstaterar man att:

Den totala ekvivalenta (medelvärde) för hela mätperioden bedöms vara något för hög och det bedöms finnas en risk för tillfälliga hörselnedsättningar. Vidare utredning om ljudnivån i lokalerna bedöms som nödvändig. Ni bör vidta åtgärder för att sänka ljudnivån i lokalerna. Sådana åtgärder kan exempelvis omfatta ändrad pedagogik, ändringar i lokalen eller övervakning av ljudnivån med hjälp av s.k. elektroniskt öra eller liknande.⁸⁰

Enligt Miljökontoret ska förskolan vidta åtgärder som de redan har gjort. Kontakta ”anmälan” som de gjorde redan 2002 för ändringar i lokalen, det vill säga akustikdämpning. Ändra sin pedagogik till mindre grupper som de gjorde 2001 när de införde Reggio Emilia pedagogik. Miljökontorets ambition och slutsats med projektet verkar vara att kartlägga problem, men inte att komma med några lösningar.

Vid miljökontorets besök har det framkommit att personalen har ett stort intresse för dessa frågor och på många ställen har man upplevt problem. Miljökontorets projekt har förhoppningsvis bidragit till att personal och beslutsfattare ytterligare uppmärksammat problemen med höga ljudnivåer på Solnas förskolor. Ökad medvetenhet och kunskap är det första steget till förändring. Miljökontorets ambition är att detta projekt ska leda till att en åtgärdsplan upprättas på samtliga förskolor i Solna som en del av deras egenkontroll, och att detta på sikt kommer att innebära att förskolebarnen i Solna inte löper någon risk att få hörselskador under den tid de vistas på dagis.⁸¹

Det gjordes ett åtgärdsprogram i och med att personalen och barnen informerades om ljudmiljön. De undervisade barnen om vad t.ex. tinnitus är och barnen pratade om det sen. De ville göra barnen medvetna om att de som förskolelärare var rädda om barnens hörsel, och att

⁷⁹ Intervju med arbetsledaren på förskolan 11/4 2008

⁸⁰ Miljökontoret i Solna (2005) *Inspektion efter ljudnivåmätning på förskolan Tellus, Hjortstigen 2*, rapport MN/2 001:686, s. 3

⁸¹ Miljökontoret i Solna (2005) *Höga ljudnivåer – miljökontorets tillsynsprojekt på förskolor 2005*. Rapport 8/2005, s.14

barnen själva måste vara rädda om den. Barnen pratade spontant om ljud en tid efter projektet men gör det inte längre, och det gör inte heller någon av pedagogerna just nu.⁸²

26/3 2007

Arbetsmiljöverket gör spontana inspektioner och de kom till förskolan den 26/3 2007. De kom för att inspektera personalens arbetsmiljö eftersom barn under sex år inte berörs av Arbetsmiljöverket. Vid inspektionen konstaterades fyra olika brister som behövde åtgärdas. De rörde ljudmiljön, arbetsfördelning kring arbetsmiljöfrågor, regelbunden kontroll av ventilationen och rutiner kring alkohol och droger. Det var en inspektör från Arbetsmiljöverket, biträdande rektorn och två personal från förskolan närvarande vid inspektionen. Efter inspektionen skickades ett inspektionsmeddelande till Barn- och fritidsförvaltningen i kommunen. Jag nämner och citerar stycken om arbetsfördelningen kring arbetsmiljöfrågor och ljudmiljön eftersom det är relevant för uppsatsen. Som första punkt nämns bristen på ”skriftlig fördelning av arbetsmiljöuppgifter;”

Brist

Ni saknar en skriftlig och tydlig fördelning av vilka arbetsmiljöuppgifter som åvilar förskolans biträdande rektor, med angivande av vilka resurser och befogenheter med rätt att fatta beslut som hon får sig tilldelade. Detta kan medföra att varken arbetsledare eller anställda med full säkerhet vet vem det åligger att vidta vissa åtgärder som förebygger ohälsa och olycksfall på arbetsstället. En tydlig uppgiftsfördelning där det vid varje tillfälle står klart för berörd personal vem som ska göra vad, är viktigt för att arbetet ska fungera väl och för att ohälsa och olycksfall kan förebyggas i verksamheten. Er biträdande rektor ansvarar för fyra stycken förskolor.⁸³

Krav

Ni ska se till att ni har en skriftlig fördelning till er biträdande rektor på förskolan, av arbetsmiljöuppgifter med tillhörande befogenheter och resurser, så att ohälsa och olycksfall kan förebyggas på arbetsstället. Fördelningen ska göras känd för all personal på arbetsstället. Ni ska även se till att den eller de som får uppgifter i arbetsmiljöarbetet har praktiska, ekonomiska resurser och kompetens att utföra de tilldelade uppgifterna samt har kunskaper om de föreskrifter som gäller för verksamheten.⁸⁴

Ljudmiljön på förskolan behandlas på det här sättet:

Brist

Ni har inte gjort någon dokumenterad undersökning då det gäller förekomsten av störande buller i er verksamhet på förskolan Tellus. Under inspektionen kunde följande *exempel* på brister konstateras: Lekrummet på avdelningen ”stjärnan” saknar takabsorbenter. I delar av förskolan är en äldre typ av innertak (perforerad masonit) monterad. Det är osäkert om denna innertakspanel är monterad med luftspalt/absorberande material.

⁸² Intervju med arbetsledaren på förskolan 11/4 2008

⁸³ Arbetsmiljöverket, Inspektionsmeddelande 2007-04-16, s. 1, Ärende AIST 2007/10489

⁸⁴ Arbetsmiljöverket, Inspektionsmeddelande 2007-04-16, s. 2, Ärende AIST 2007/10489

Krav

Ni ska som ett led i ert systematiska arbetsmiljöarbete göra en undersökning och riskbedömning av det störande buller som kan förekomma i er verksamhet. Utifrån resultatet av denna undersökning och riskbedömning ska ni vidta de åtgärder som behövs för att minska störande buller. De åtgärder som inte omedelbart kan vidtas ska föras in i en skriftlig handlingsplan. Av handlingsplanen ska det framgå när åtgärderna ska vara genomförda, och vem som har ansvaret för detta. Genomförda åtgärder ska följas upp.⁸⁵

Det som framkommer i inspektionsmeddelandet är att förskolan har ansvar för att göra en undersökning av ljudmiljön. Det nämns också att en handlingsplan ska upprättas som ska följas tills problemet är åtgärdat.

26/6 2007

Förskolans biträdande rektor som tillhör kommunens Barn- och utbildningsförvaltning svarade arbetsmiljöverket. Det gjordes den 26/6 2007. Det gjordes nästan på dagen 3 månader senare och kallas återkoppling från inspektion.

Svar på krav 1 som gällde fördelning av arbetsmiljöarbetsuppgifter:

Eftersom Barn- och utbildningsförvaltningen har chefer som inte har fått adekvat utbildning i systematiskt arbetsmiljöarbete, så kommer förvaltningen att starta en sådan – partsgemensam – under hösten 2007. Efter genomförd utbildning kommer en skriftlig fördelning av arbetsmiljöuppgifter att upprättas så att den som är mest lämplig för en viss uppgift får resurser att utföra den. Vi ber att få återkomma med en sådan fördelning efter genomförd utbildning.⁸⁶

I kravet om ljudmiljön där Arbetsmiljöverket kräver en undersökning av förskolans ljudmiljö skickar man in Miljökontorets undersökning från 2005 där det redovisas tydligt hur bullrig ljudmiljön är på förskolan. Där redovisas även var kommunen har fått sin mätmetod ifrån.⁸⁷ Det finns ingen förklaring från kommunens sida om varför man inte har åtgärdat ljudproblemet trots att man har haft kunskapen sen två år tillbaka utan man nöjer sig med att skicka rapporten gjord av kommunens Miljökontor. Arbetsmiljöverket är inte heller intresserat av varför kommunen inte har löst problemet med buller, utan blickar framåt mot en lösning.

23/8 2007

⁸⁵ Arbetsmiljöverket, *Inspektionsmeddelande 2007-04-16*, s. 3, Ärende AIST 2007/10489

⁸⁶ Arbetsmiljöverket, Solna stad, Barn- och utbildningsförvaltningen, 2007-06-18, *bilaga 1*, Ärende AIST 2007/10489

⁸⁷ Mätmetoden är hämtad från Länsstyrelsen i Skåne län, Socialstyrelsens informationsmaterial *Tillsyn – bullriga fritidsmiljöer* samt en metod som använts av Ingmanssons Technology. I Skåne län gjorde man en liknande mätning av förskolor 2004. Solna stad, Miljökontoret, MN/2 001:686, s. 1

Förskolan besöks igen av Arbetsmiljöverket den 23/8 2008 för att se vilka brister som kvarstår. Nu medverkar endast en inspektör och en arbetsgivarrepresentant.

28/8 2007

Den 28/8 2008 sänds en underrättelse från Arbetsmiljöverkets inspektör till kommunen om vilka brister som finns kvar på förskolan.

Vid vår uppföljning den 23 augusti 2007 har det visat sig att följande brister finns kvar; I lekrummet på avdelningen ”stjärnan” saknas det ljudabsorbenter i taket vilket medför att efterklangstiden och därmed upplevelsen av ljudnivån blir mer besvärande än i ett akustikreglerat rum. Det finns en risk att taluppfattbarheten försämras och den mentala belastningen ökar hos personalen. Delar av förskolan är utrustad med en äldre typ av innertakspanel (perforerad masonit). Det är oklart om denna panel är monterad med luftspalt/bakomliggande absorberande material som ger en effektivdämpning av efterklangstider.⁸⁸

Kommunen får nu möjlighet att yttra sig i frågan och en förvarning om böter ifall de inte bemöter Arbetsmiljöverkets rekommendationer.

Ni får nu möjlighet att yttra er över det föreläggande som Arbetsmiljöverket överväger att besluta om. Era synpunkter ska ha kommit in till Arbetsmiljöverket före den 22 oktober 2007. Om inget yttrande kommer in i tid kan vi ändå besluta i ärendet. Om Arbetsmiljöverket beslutar om ett föreläggande kan vi också sätta ut ett vitesbelopp, som ni kan bli tvungna att betala om ni inte följer föreläggandet.⁸⁹

Kommunen skickar inte in något svar eller yttring i ärendet eftersom det i så fall hade bokförts hos Arbetsmiljöverket. Tidigare har ett mejl funnits med så jag tolkar det som att ingen brevväxling över Internet har skett. Inspektörerna på Arbetsmiljöverket fortsätter att arbeta med ärendet.

3/12 2007

Den 3/12 2007 besöker inspektören från Arbetsmiljöverket ytterligare en gång förskolan och konstaterar att inget har förändrats. Den här gången medverkar biträdande rektorn, en förvaltare från kommunen och arbetsledaren på förskolan.⁹⁰ Under intervjun nämner personalen ett möte då en inspektör och chefen för Tekniska kontoret träffades och det borde ha varit det här datumet.⁹¹

19/12 2007

⁸⁸ Arbetsmiljöverket, *Underrättelse* 2007-08-28, AIST 2007/10489 s.2

⁸⁹ Arbetsmiljöverket, *Underrättelse* 2007-08-28, AIST 2007/10489 s.1

⁹⁰ Arbetsmiljöverket, *Förrättningsprotokoll*, 2007-12-03, AIST 2007/10489

⁹¹ Intervju med personal på förskolan 2008-04-11

Efter mötet i början av december sätts ett vite och det meddelas den 19/12 2007.

Beslut

Arbetsmiljöverket förelägger er vite av 10 000 kronor att senast den 3 mars 2008 ha ordnat så att efterklangstiden i förskolans lekrum, på avdelningen Stjärnan, inte överstiger 0,5 i oktavbanden 250-4000 Hz. Se 6 § Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 1986: 19) om förskola och fritidshem och 34 § AFS 2000: 42 om arbetsplatsens utformning.⁹²

Arbetsmiljöverket ger sedan sin bedömning av ärendet och vad som har lett fram till beslutet om vitet. Från mars till december besöker de förskolan vid tre tillfällen utan att något händer angående ljudmiljön. De meddelar i sitt beslut hur man överklagar i ärendet. Kommunen begärs även att meddela när de uppfyllt Arbetsmiljöverkets krav.⁹³ Inspektören från Arbetsmiljöverket noterade att det inte fanns akustikplattor i taket och efter möte med den nuvarande chefen för Tekniska kontoret sattes ett vite. I övriga förskolan fanns det akustikplattor som godkändes av Arbetsmiljöverket. Ifall inte ljudmiljön var åtgärdad till den 3 mars 2008 skulle förskolan få betala ett vite på 10 000 kronor.

15/1 2008

I januari blev personalen på förskolan kontaktad av tidningen *Mitt i Solna* som ville skriva om den dåliga ljudmiljön. Artikel i tidningen *Mitt i Solna* publicerades den 15/1 2008. Artikel är välskriven och ger flera människors synvinkel på samma ämne. Rubriksättaren har satt hela tre rubriker som lyder: "Bullrig förskola hotas med böter – små grupper inte nog för att dämpa volymen på Tellus, För höga ljudnivåer på var tredje förskola i Solna, Fler metoder finns mot bullret." Personalen på förskolan berättar i artikeln om hur de försökt lösa problemet pedagogiskt med mindre grupper. Ordföranden för Barn- och ungdomsnämnden säger att "om felanmälan inte fungerar är det en kommunikationsmiss. I så fall är det något för politiker att ta tag i, säger han." Förskolesamordnaren i kommunen kommer även till tals och menar att man måste tänka både på små praktiska lösningar som "man kan till exempel använda möbeltassar och byta ut porslin mot plast". Hon nämner akustiklösningar och hänvisar till Miljökontoret i kommunen som kom fram till att fyra av kommunens förskolor hade för höga bullernivåer och för höga ljudtoppar.⁹⁴

16/1 2008

⁹² Arbetsmiljöverket, *Beslut*, 2007-12-19, AIST 2007/10489, s. 1

⁹³ Arbetsmiljöverket, *Beslut*, 2007-12-19, AIST 2007/10489, s. 2

⁹⁴ Tidningen *Mitt i*, 15/1 2008, Bullrig förskola hotas med böter.

Det som hände var att akustikplattor installerades i lekhallen en dag efter att artikeln publicerades. Vid intervjun säger personalen på förskolan att det var absurt att en åtgärd som varit på gång i sex år blir åtgärdad en dag efter en publicerad artikel. Hon misstänker att de från kommunen kanske hellre skulle ha betalt vitet än att sätta upp plattor eftersom förskolan ändå ska renoveras. Men nu när det blev en nyhet i media så kände man sig antagligen tvungen att handla. I och med tidningsartikeln fick föräldrar veta om den dåliga ljudmiljön på förskolan. De frågade om ljudmiljön efter att ha läst artikeln, eftersom de inte hade varit medvetna om problemet innan, men var nöjda eftersom problemet redan hade åtgärdats⁹⁵

29/2 2008

Det som hände närmast var att kommunen meddelade Arbetsmiljöverket att det hade monterats in akustikskivor i det aktuella rummet. Svaret kom in den 29/2 2008 endast fyra dagar innan vitet skulle betalas. Kommunen bifogade även fotografier på det nya taket.⁹⁶

3/3 2008

Den 3/3 2008 besöker Arbetsmiljöverket förskolan igen för att göra ett förrättningsprotokoll. Vilket betyder att de kontrollerade det nya akustiktaket själva. Det enda som är anmärkningsvärt då är att endast en personal från förskolan medverkar. Samma dag skickade inspektören information om ärendet där hon formellt avslutade det eftersom Arbetsmiljöverkets krav nu var uppfyllda.⁹⁷

2008

Under intervjun berättar personalen att om det blir en ombyggnad av förskolan så vill de vara med och påverka arbetsmiljön och hon tror att hennes chef kommer att driva den frågan. Hon har även tänkt på att det kan vara bra att sätta sig in i hur det fungerar inom kommunen. Hon undrar vad det var som gjorde att frågan om ljudmiljö förhalades i sex år? Var det "anmälan" och deras prioritering eller den förre chefen på Tekniska kontorets som förhalade frågan? Det skulle underlätta att anmäla igen om de visste hur de skulle göra, och var man kan vända sig om man inte får direkt respons från kommunen.⁹⁸

⁹⁵ Intervju med personalen på förskolan 11/4 2008

⁹⁶ Stadsbyggnadsförvaltningen Teknik, 2008-02-27, s. 1-3

⁹⁷ Arbetsmiljöverket, 2008-03-03, AIST/10489

⁹⁸ Intervju med personalen på förskolan 11/4 2008

DISKUSSION

Efter att ha undersökt de bullriga ljudmiljöerna på arbetsplatserna har jag kommit fram till några slutsatser. En slutsats är att den enskilde arbetstagaren har liten makt att påverka sin arbetsmiljö. En annan slutsats att Arbetsmiljöverkets närvaro i arbetsmiljöarbetet spelade en stor roll. En tredje slutsats att tidningsartiklar påverkade beslutsfattare i kommunen på ett markant sätt. Jag resonerar om arbetsplatserna separat för tydlighetens skull och börjar med gymnasieskolan.

Westerlundska gymnasiet

Läraren på gymnasieskolan tycker att han har fått bra gehör för frågan om ljudmiljö av sin närmaste chef, som är rektorn för gymnasieskolan. Jag tycker däremot att rektorn uttrycker sig motsägelsefullt om ljudmiljön i ett brev till Arbetsmiljöverket. Rektorn berättar att skolan har köpt in hörselskydd och säger samtidigt att musikundervisningen inte går att bedriva tyst eller med hörselskydd.⁹⁹ Jag menar att han inte tänker tillräckligt på konsekvenserna, och att hans åsikter beror på okunskap i ämnet. De elever som får tinnitus och hörselnedsättningar under sin skoltid har sämre förutsättningar att verka som musiker. Om alla använder hörselskydd så hörs alla instrument lika högt och ingen riskerar att drabbas av en plötslig ljudtopp, som kan förstöra hörseln ögonblickligen. Insändaren i Dagens Nyheter uttrycker liknande åsikter som jag gör. Insändaren undrar var vuxenansvaret för skoleleverna har tagit vägen.¹⁰⁰

Eftersom gymnasieskolan är kommunalt ägd är arbetstagarna hänvisade till kommunledningens beslut. En kommun är en stor organisation med många arbetstagare och en nära kontakt mellan anställda och kommunens beslutsfattare finns inte. Arbetstagarnas närmaste chef, i det här fallen en rektor, har ingen ekonomisk resurs att påverka situationen utan befinner sig i en mellancheftsposition då han måste svara både gentemot sina underställda och sina överordnade i organisationen. Lärare har liten status i en organisation som kommunen, men de blivit rådfrågade om ljudmiljön på skolan vid ett flertal tillfällen. Men de åsikterna har inte lett så långt som fram till ett beslut. Lärarna arbetar vidare i årtal och nya elever kommer till skolan, det är lätt att problemet ”glöms bort” i beslutsfattarnas vardag. Att man rådfrågar de berörda lärarna kanske bara är en skenmanöver. Politikerna i kommunen är

⁹⁹ Arbetsmiljöverket, *Yttrande 2004-02-27, AIST 2004/3468*, s.2, samt se sidan 18 i uppsatsen.

¹⁰⁰ Tidningen Dagens Nyheter 20/2 2004 *Innan öronen trillar av*, samt se sidan 17 i uppsatsen.

inte direkt berörda av ljudmiljön och hade enligt den intervjuade läraren endast besökt skolan vid något tillfälle.¹⁰¹

Jag beskriver i uppsatsen vilka strategier beslutsfattare i en stor organisation kan använda sig av då de känner sig hotade. Nu var hotet försämrade ekonomi på grund av ombyggnad av kommunägda hus. Enligt strategin har kommunledningen använt sig av ignorans av problemet då frågan har uppmärksammats inom kommunen. Kommunen ”gick sedan till motangrepp” när en utomstående aktör ställde krav, det vill säga Arbetsmiljöverket. Kommunen visade att de hade mätt ljudmiljön och redan hade planerat vissa åtgärder, även om de inte var genomförda. Arbetsmiljöverket fick god respons av gymnasieskolan och det kan ha att göra med det stora bötesbeloppet, en miljon kronor. Inspektörerna arbetar effektivt och företräder den enskilda arbetstagaren. Det är glädjande att se att enskilda arbetstagare kan söka hjälp hos en stor myndighet, och med den i ryggen till viss del kan åtgärda sin arbetsmiljö. Arbetsmiljöverket ger inte med sig förrän deras krav är uppfyllda eller bötesbeloppet betalt. På gymnasieskolan verkar det ha gått rätt till med arbetsmiljöarbetet. Det fanns ett skyddsombud som kunde driva frågan vidare till rektorn och när rektorn nonchalerade hans påpekan så anmälde skyddsombudet vidare till Arbetsmiljöverket. Arbetsmiljöverket instämde med skyddsombudet om den bullriga ljudmiljön och påpekade även sju andra brister. Det var intressant att se att gymnasieskolan var tvungen att direkt ändra sin musikundervisning och införa hörselskydd. Det första bötesbeloppet sattes till 100 000 och hörselskydden kostade ca 70 000 kronor. En hög summa som skolan inte varit beredd att betala tidigare, men som nu verkade förmånligt i jämförelse. Jag tycker att Arbetsmiljöverket arbetar efter bra modell, det ger arbetsplatsen ansvar att själv planera och genomföra förbättringen så att den blir förankrad i verksamheten. Arbetsmiljöverket kontrollerar att förbättringen har genomförts. Trots det så blev inte arbetsmiljön så mycket bättre på gymnasieskolan, kanske beroende på hur Arbetsmiljöverkets krav var formulerat.

Gymnasieskolan blev tvungen att erkänna problemet med ljudmiljön eftersom även media uppmärksammade arbetsplatsen. Det överhängande problemet blev löst snabbt och föräldrar blev inte upprörda över tidningsartikeln. Mycket beroende på att hörselskydd redan köpts in. I artikeln skriver journalisten om ett samtida problem men det är intressant att tänka på hur det hade blivit om artikeln hade publicerats tidigare. Om artikeln hade publicerats under hösten 2003 då varken Arbetsmiljöverket besökt skolan eller hörselskydd köpts in. Då hade det kunnat bli en sensationell nyhetsrapportering om alla elever som blev

¹⁰¹ Intervju med personal på gymnasieskolan 2008-05-13

hörselskadade under sin utbildning. Det tråkiga är att det har gått elever i gymnasieskolans lokaler sedan 1978 som säkerligen har fått hörselnedsättningar och tinnitus. De nämns inte alls. Det enda som nämns är att en av musiklärarna har fått tinnitus.

Förskolan Tellus

På förskolan berättade personalen vid intervjutillfället att de känt sig förbisedda i sex års tid vilket inte kan ha skapat förtroende för ledningen i kommunen. Yrkesgruppen förskolelärare kanske inte får gehör för en fråga i en så stor organisation som en kommun. Vilket den intervjuade personalen på förskolan påstår då hon säger att den före detta chefen på Tekniska kontoret kanske förhalade frågan.¹⁰² Varken barnen eller förskolelärarna blev tagna på allvar av kommunen. I artikeln i Tidningen *Mitt i Solna* framkommer att de överordnade inte har tagit ansvar för ljudmiljön och att förskolelärarna försökt lösa situationen själva. Det framkommer även att kommunen har gjort en ljudundersökning på förskolor i kommunen för tre år sedan.¹⁰³ Att kommunen gjort en undersökning kan ses som ambitiöst och ett steg i rätt riktning men det är anmärkningsvärt att man efter det överlåter ansvaret på förskolan som inte har de resurser som krävs för att lösa problemet. Kommunen eller någon i kommunen har haft en ambition som inte har lett till någon lösning. Vad var egentligen Miljökontorets roll i frågan om ljudmiljön? Tyckte de att de var klara i och med att de kartlagt ljudmiljön på förskolor i kommunen? Det är trist att de upptäcker ett fel och sen struntar i att åtgärda det.¹⁰⁴

Undersökningen visar att det hände något med ljudmiljön först när tidningar började skriva artiklar som nådde föräldrar och andra kommuninnevånare. I artikeln blåses problemet på förskolan upp och tidningen låter lekhallen få återspegla förskolan i helhet. Medias roll som genomslagskraft är väl känd. Så fort något når media så sätter det igång diskussioner och beslut fattas fortare. Det är bra att media finns som en påtryckarfaktor men det är tråkigt att man inte får gehör för frågor även ”i vardagen” som personalen på förskolan uttrycker i intervjun.¹⁰⁵ Tidningen som publicerade artikeln är en lokaltidning och som sådan når den alla hushåll i kommunen. Om det hade varit en mer specialiserad tidning med en mindre läsekrets hade kanske inget hänt. I tidningsartikeln låter man både förskolans personal och de ansvariga komma till tals, vilket poängterar att förskolans personal varit maktlösa. Jag tror att man från kommunens sida var rädd för föräldrarnas reaktioner och därför handlade

¹⁰² Intervju med personalen på förskolan 11/4 200

¹⁰³ Tidningen Mitt i, 15/1 2008, *Bullrig förskola hotas med böter*.

¹⁰⁴ Miljökontoret i Solna (2005) *Höga ljudnivåer – miljökontorets tillsynsprojekt på förskolor 2005*. Rapport 8/2005, s.14, samt se sidan 26 i uppsatsen.

¹⁰⁵ Intervju med personalen på förskolan 11/4 2008, se sidan 31 i uppsatsen.

snabbt. Föräldrar är en stor grupp som kan påverka valresultatet i en kommun. Det blev ingen reaktion från föräldrarna efter tidningsartikeln eftersom akustikplattorna sattes upp dagen efter artikeln publicerades.

Även Arbetsmiljöverket hade en stark påverkan på händelseförloppet. När de gjorde en inspektion så konstaterades det som både förskolan och dess ledning redan visste, sedan flera år tillbaka, att det var en bullrig miljö. Inspektörerna från Arbetsmiljöverket gjorde sitt arbete men fick inte heller de någon aktiv respons från kommunen. När jag läste igenom brist och krav från Arbetsmiljöverket gällande förskolan tycker jag att det blir tydligt hur mycket av arbetsmiljöarbetet som är beroende av en god organisation. Om det inte finns en person som är ansvarig för arbetsmiljöfrågor på arbetsplatsen så faller problemen lätt mellan stolarna. Problem tas upp spontant på fikarasten för att sen riskera att glömmas bort till nästa dag igen. Om det ändå tas upp igen krävs det en hel del energi och mod från arbetstagaren att repetera tankar kring sitt problem. Det är lätt att känna sig tjugig och oviktig om det inte finns en ansvarig person som är tvungen att behandla frågan på ett seriöst sätt, vilket personalen på förskolan ger uttryck för.¹⁰⁶ Det slår mig hur pass tålmodig en vanlig arbetstagare måste vara om personen skulle försöka driva ett liknande ärende själv. Arbetsmiljöverket besökte förskolan fyra gånger under året och fortsatte att meddela kommunen om vad som skulle hända i ärendet. Ärendet fortgick även om ingen respons skedde från kommunen.

Kommunikation och lärarutbildningen

I intervjun framkommer att läraren tycker att ljudmiljön på skolan är jobbig och personalen på förskolan berättar att hon inte längre hör bra på avstånd.¹⁰⁷ På gymnasieskolan konstaterades att alla fyra musiklärare redan hade hörselnedsättningar varav två också hade tinnitus. Dessa lärare arbetar redan som hörselskadade och har antagligen varit tvungna att kompensera sin hörselskada i arbetsmiljön. Ändå så är ljudmiljö och kommunikation inte något ämne som vi specifikt pratade om under intervjuerna. Jag antar att lärarna antagligen har lärt sig strategier för att kompensera sina hörselnedsättningar och tinnitus. Det kan de ha gjort på ett medvetet eller omedvetet sätt. Kommunikation är ett arbetsverktyg och grundläggande för människans samexistens. Kommunikation är både "helt naturlig" men samtidigt komplex, särskilt om det är en bullrig miljö där den ska föras. Jag tror generellt sett att det är svårt att sätta ord på vad som inte fungerar i en kommunikationssituation eftersom den är så sammansatt. Samtidigt så

¹⁰⁶ Intervju med personalen på förskolan 11/4 2008

¹⁰⁷ Intervju med personalen på förskolan 11/4 2008

tror jag att det kan vara ledsamt att erkänna att man inte kan kommunicera längre. Det kan vara ett stort personligt misslyckande och svårt att se någon lösning på.¹⁰⁸

De lärare som är mest drabbade av bullriga miljöer är musik-, gymnastik- och träslöjds lärare men även andra lärare finns med i den gruppen. Att lärare blir trötta av att lyssna på elevers sorl och plötsliga utrop i sin arbetsmiljö är ingen nyhet, men att de även riskerar att få en oåterkallelig hörselskada är inget som det informeras om på lärarutbildningen. På lärarutbildningen undervisas inte något om ljudmiljö. Trots att både elever och lärare störs av buller dagligdags. Det finns utarbetat undervisningsmaterial som klasser kan arbeta med under lektioner eller som projekt.¹⁰⁹ Jag har förståelse för att den enskilda läraren inte tänker aktivt på ljudmiljön i klassrummet. Det finns flera orsaker till det, lärarens roll i organisationen och okunskap om att det går att göra något åt problemet. Under min egen lärarutbildning har ämnet aldrig diskuterats trots att en dålig ljudmiljö kan förstöra även den mest välplanerade lektion. Som läraren på gymnasieskolan uttrycker det så arbetar de på som vanligt trots att problemet finns där. Han konstaterar att Arbetsmiljöverket har gjort vad de kunnat och att de skulle behöva anmäla igen för att få frågan aktualiserad. Eftersom han inte tror att Arbetsmiljöverket kan göra mer är de beroende av kommunens välvilja.¹¹⁰ Jag måste erkänna att jag blev besviken då läraren berättade att de fortfarande undervisade i samma bullriga lokaler och det har gått så lång tid som fyra år.

I denna uppsats kommer jag inte längre men fortsatt forskning skulle ställa frågor till lärarutbildningen om varför lärarens ljudmiljö inte diskuteras. Jag skulle vilja veta om Arbetsmiljöverket gör uppföljningar på sina ärenden och om de kan göra mer i fallet med gymnasieskolan då inget definitivt har genomförts. Det vore även viktigt att veta hur beslutsfattare inom kommunen har resonerat. Vad har prioriterats ekonomiskt inom kommunen och varför är frågan om ljudmiljö så lågt prioriterad?

¹⁰⁸ Se gärna sidan 8 - 9 i uppsatsen.

¹⁰⁹ Undervisningsmaterial om hörsel: Kärhäri, Kim (2004) *Hörselhälsa – ett studiematerial för grundskolan*. Utgiven av Arbetslivsinstitutet väst. I den föreslås hur lärare kan arbeta med små barn och även med tonåringar. Där finns även tips om mer läsning och undervisningsmaterial i samma ämne.

¹¹⁰ Intervju med personal på gymnasieskolan 2008-05-13

LITTERATUR

Tryckta källor:

Andersson, Lotta (2002) Interpersonell kommunikation – en studie av elever med hörselnedsättning i särskolan. Malmö högskola: Avhandling

Arbetsmiljöverket *Bort med bullret – en bra ljudmiljö lönar sig*

Arbetsmiljöverket föreskrifter AFS 2 005:16 *Buller*

Blossing, Ulf (2003) *Skolförbättringar i praktiken*, Lund: Studentlitteratur

Danermark, Berth (2005) Att (åter)erövra samtalet – En bok om hörselskada och kommunikation, Örebro: LäroMedia

Granberg, Otto & Ohlsson Jan (2004) *Från lärandets loopar till lärande situationer*, Lund: Studentlitteratur

Hörselskadades riksförbunds årsrapport (2006) *Det går väl ganska bra*. Utgiven av Hörselskadades riksförbund

Hörselskadades riksförbund (2003) *Hörselskadade i arbetslivet*, Utgiven av Hörselskadades Riksförbund

Jakobsson, Robert (2007) *Bättre arbetsmiljö*. Borås: Prevent

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Kärhäri, Kim (2004) Hörselhälsa – ett studiematerial för grundskolan. Utgiven av Arbetslivsinstitutet väst.

Lundquist, Pär (2003) Classroom Noise – Exposure and subjective response among pupils. Avhandling: Umeå universitet

Maltén, Arne (1998) Kommunikation och konflikthantering – en introduktion, Lund: Studentlitteratur

Miljökontoret i Solna (2005) Höga ljudnivåer – miljökontorets tillsynsprojekt på förskolor 2005. Rapport 8/2005

Miljökontoret i Solna (2005) Inspektion efter ljudnivåmätning på förskolan Tellus, Hjortstigen 2, Rapport MN/2 001:686

Otryckta källor:

Arbetsmiljöverket, ärende AIST 2007/10489

Arbetsmiljöverket, *Inspektionsmeddelande* 2007-04-16

Arbetsmiljöverket, Solna stad, Barn- och utbildningsförvaltningen, *bilaga 1*, 2007-06-18

Solna stad, Miljökontoret, MN/2 001:686

Arbetsmiljöverket, *Underrättelse* 2007-08-28

Arbetsmiljöverket, *Förrättningsprotokoll* 2007-12-03

Arbetsmiljöverket, *Beslut* 2007-12-19

Arbetsmiljöverket, *Beslut* 2007-12-19.

Stadsbyggnadsförvaltningen Teknik, 2008-02-27.

Arbetsmiljöverket, 2008-03-03

Arbetsmiljöverket, Ärende AIST 2004/3468

Arbetsmiljöverket, *Underrättelse*, 2004-01-30.

Arbetsmiljöverket, *Yttrande* 2004-02-27.

Arbetsmiljöverket, *Uppföljning* 2004-03-18.

Tema *Musik- och dansskola, Enköping*. Uppdragsnr: 190 063 101.

Arbetsmiljöverket, *Beslut* 2004-05-28.

Arbetsmiljöverket, *Skrivelse* 2004-06-03

Ett mejl insänt till Registrator på Arbetsmiljöverket av Solna kommun 2004-09-01

Arbetsmiljöverket, *Tjänsteanteckning* 2004-09-03.

Arbetsmiljöverket, *Omprövning*, 2004-09-10

Enköpings kommun, *Åtgärder* 2004-09-20

Arbetsmiljöverket, *Besöksunderlag* 2004-10-13

Tema, *Musik- och dansskola, Enköping*, Uppdragsnr: 190 063 102, 2004-10-26

Arbetsmiljöverket, *Besöksunderlag* 2004-11-19

Arbetsmiljöverket, *Avslutande av ärende* 2004-12-02

Tidningen Dagens Nyheter 20/2 2004 *Innan öronen trillar av*

Tidningen Dagens Nyheter 8/2 2004, *Arbetsmiljöverket kräver hörselskydd för musiklinje*

Tidningen Metro 3/1 2008, *Förskola hotas av böter för buller.*

Tidningen Mitt i, 15/1 2008, *Bullrig förskola hotas med böter.*

Tidningen Musikläraren, *Tinnitus och hörselundersökning bland lärare*, nr 2 år 2000

Muntliga källor:

Intervju med personal på förskolan 2008-04-11

Intervju med personal på gymnasieskolan 2008-05-13

Internet:

Arbetsmiljöverket, *Grund- och gymnasielärare*, Korta sifferfakta, Nr 8,2004,
http://www.av.se/dokument/statistik/sf/sf2004_08.pdf

Arbetsmiljöverket, *Skola*, Korta sifferfakta, Nr 3.2006, 2008-04-26
http://www.av.se/dokument/statistik/sf/sf2006_03.pdf

Arbetsmiljöverket, *Bullerskador i arbetet*, Korta sifferfakta. Nr 6.2006,
<http://www.av.se/dokument/statistik/sf2006.06.pdf>, 2008-04-26

Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöproblem – Gör så här:
http://www.av.se/publikationer/broschyror/adi_576.aspx. 2008-04-26

FN: s standard regler

http://www.ho.se/Tpl/NormalPage_736.aspx. 2008-05-18